

KARELIA AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Raisa Juupaluoma

NUORENA RIKOSURANSA ALOITTANEIDEN VANKIEN ODO-
TUKSIA TULEVAISUUDESTA

Opinnäytetyö
Maaliskuu 2014

OPINNÄYTETYÖ
Maaliskuu 2014
Sosiaalialan koulutusohjelma

Tikkarinne 9
80200 JOENSUU
p. 013 260 600

Tekijä(t)
Raisa Juupaluoma

Nimeke
Nuorena rikosuransa aloittaneiden vankien odotuksia tulevaisuudesta

Toimeksiantaja
Keravan vankila

Tiivistelmä

Opinnäytetyöni tutkimustehtävänä oli selvittää nuorten miesvankien tulevaisuuden odotuksia ja toiveita sekä kartoittaa heidän kokemiaan haasteita odotusten kaltaisen tulevaisuuden saavuttamisessa. Tavoitteena oli tarkastella yksittäisten vankien tulevaisuusodotuksia eikä pyrkiä yleistettävään tietoon. Tutkimus toteutettiin Keravan vankilassa järjestetyssä Tulevaisuusryhmässä.

Opinnäytetyö on laadullinen tutkimus sisältäen toiminnallisen osion eli ryhmätapaamiset. Aineiston keruu tapahtui ryhmätoiminnan kautta saaduista vankien tekemistä kirjallisista ja kuvallisista tuotoksista sekä ryhmäkeskusteluiden kautta. Aineiston keruu tapahtui pääasiassa ryhmäkeskustelun ja tulevaisuusmuistelun avulla. Aineiston analysointi on toteutettu narratiivisena analyysinä.

Opinnäytetyössäni ilmeni, että vankien tulevaisuuden odotukset jakautuivat kahteen eri tarinaan. Aineiston mukaan huono-osaisuuden kokemuksella tai sen puuttumisella oli vaikutusta vankien tulevaisuuden näkymään. Perheen ja parisuhteen sekä työelämän merkitys rikoksettomassa tulevaisuudessa oli vankien mielestä merkittävä. Yhteiskuntaan palaaminen ilman tukiverkostoa tai koulutusta oli vankien kokemusten mukaan mahdotonta. Huono-osaisuus koettiin joko jatkuvana ja ylitsepääsemättömänä asiantilana tai voimistavana kokemuksena.

Jatkotutkimusideoina prosessin aikana nousivat tarve vapaamuotoiselle ryhmätoiminnalle vankiloissa ja huono-osaisuus omana kokonaisuutenaan.

Kieli
suomi

Sivuja 60
Liitteet 4

Asiasanat
Nuorisorikollisuus, tulevaisuus, tulevaisuudenmuistelu, huono-osaisuus, ratkaisukeinot

THESIS
March 2014
Degree Programme in Social Ser-
vices
Tikkarinne 9
FI 80200 JOENSUU
FINLAND
Tel. +358-13-260-600

Author(s)

Raisa Juupaluoma

Title

Prisoners expectations for the future

Commissioned by
Kerava Prison

Abstract

The purpose of my thesis is to find out young male prisoners expectations for the future and survey their solutions to achieve the expectations. The aim is to examine the future expectations of the individual prisoners and not attempt to generalize the knowledge. Research was carried out in group what I organized in Kerava Prison.

The thesis was qualitative research. The implementation of research includes the functional section. The data for this research was collected from the group that I organized in Kerava Prison. Group contained three meetings and the participants were from six to five prisoners. The method I used to gather the data was group discussion and remembering the future. The material was analyzed by means of narrative analysis.

Thesis showed that the prisoners' expectations for the future were divided into two different stories. The main results were that the prisoner's experience of deprivation or the lack of it affected prisoner's expectations for future. It was found that the importance of families, partnerships and working life was significant if the prisoner saw the future without a crime. The prisoners felt that the return to society without the support network or education was impossible. Deprivation was seen either as a continuous and insurmountable state of affairs or enhancing experience.

Ideas for further research were the need for more informal group activity in prisons and to establish how the deprivation appears on a larger scale in prisoner's life.

Language
Finnish

Pages 60
Appendices 4

Keywords

Juvenile delinquency, Future, Remembering future, Deprivation, Solution ways

Sisältö

1 Johdanto.....	6
2 Huono-osaisuus ja syrjäytyminen	8
3 Nuoruus ja rikollisuus.....	11
3.1 Nuoruus	11
3.2 Nuorisoriikollisuus.....	13
4 Identiteetti, minäkuva ja itsetunto.....	15
4.1 Identiteetti	15
4.2 Minäkuva	16
4.3 Itsetunto.....	17
5 Aiemmat tutkimukset	18
6 Opinnäytetyön toteutus.....	20
6.1 Keravan vankila	20
6.2 Tarkoitus ja tehtävä	21
6.3 Tulevaisuusryhmän toteutus.....	22
6.4 Ryhmätoiminnan sisältö.....	23
26	
6.5 Arviointimenetelmät ja palaute.....	27
7 Menetelmät opinnäytetyön toteuttamisessa.....	29
7.1 Narratiivinen tutkimusote	29
7.2 Tulevaisuudenmuistelu	30
8 Narratiivinen analyysi.....	31
Tulokset	33
8.1 Perhe ja parisuhde.....	33
8.2 Huono-osaisuus.....	35
8.3 Minäkuva ja identiteetti	37
8.4 Muutoksen kohteet	38
8.5 Normaalius	40
8.6 Kirjeet tulevaisuudesta.....	42
9 Kaksi erilaista tarinaa.....	44
9.1 Valoa tunnelin päässä	45
9.2 Tulevaisuus kaltereiden takana	46
9.3 Johtopäätökset	48
10 Pohdinta	50
10.1 Tutkimustehtävään vastaaminen	50
10.2 Tutkimuksen eettisyys	51
10.3 Tutkimuksen luotettavuus	52
10.4 Sosiaalialan näkökulma	55
10.5 Jatkotutkimus- ja kehittämisideat.....	57
Lähteet.....	58

Liitteet:

- Liite 1: Tulevaisuus-ryhmän infokirje
- Liite 2: Palautekysely Tulevaisuus-ryhmästä
- Liite 3: Todistus ryhmään osallistuneille
- Liite 4: Suostumusasiakirja

1 Johdanto

Tutkimustehtävänä opinnäytetyössäni on vankien odotukset tulevaisuudelta sekä keinot tulevaisuuden odotusten saavuttamiseksi. Opinnäytetyön toimeksianto sekä tutkimusmateriaalin koonti on tapahtunut Keravan vankilassa järjestämässäni ryhmässä, joka kokoontui siellä kolme kertaa.

Keravan vankila kuuluu Etelä-Suomen rikosseuraamusalueeseen joka on yksi rikosseuraamuslaitoksen ylläpitämistä kolmesta täytäntöönpanoalueesta. Rikosseuraamuslaitoksen perustehtävä on rikosoikeudellisten seuraamusten täytäntöönpano. Rikosseuraamustyöntekijöiden sekä -laitoksen muiden virkamiesten tehtävänä on huolehtia, että rangaistukset pannaan täytäntöön lainmukaisesti ja turvallisesti. Rikosseuraamuslaitoksen tavoitteena on myös uusintarikollisuuden ehkäiseminen sekä yhteiskunnan turvallisuuden lisääminen. Laitos on perustettu 2010, jolloin siihen liitettiin sitä aikaisemmin toimineet vankeinhoitolaitos ja kriminaalihuoltolaitos. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

Idea opinnäytetyöhöni syntyi rikosseuraamuslaitoksen julkaiseman Janne Kivi-vuoren ja Henrik Linderborgin tekemän lyhytaikaisvankeja koskevan tutkimuksen kautta. Tutkimuksen mukaan lapsena ja nuorena rikosuransa aloittaneet vangit ovat huono-osaisimpia. Huono-osaisuuden nähtiin olevan sidoksissa vankien rikosten laaja-alaisuuteen. Huono-osaisuuden käsitteestä nousi opinnäytetyön tekemisen myötä yksi sen keskeisimmistä käsitteistä.

Tutkimus on toteutettu hyödyntäen narratiivisia tutkimusmenetelmiä sekä ryhmän toiminnassa että materiaalin analysoinnissa. Tutkimukseni on laadullinen tutkimus, sillä en pyri yleistettävään tietoon vankien odotuksista vaan olen selvittänyt ryhmään osallistuneiden vankien yksilöllisiä tarinoita tulevaisuudesta. Jokainen ryhmän vanki on kirjoittanut tulevaisuuttaan koskevan kirjeen tulevaisuusmuistelu-menetelmää hyödyntäen.

Opinnäytetyöni alussa avaan työni viitekehystä ja selvennän työni kannalta oleellisia käsitteitä ja niiden tarkoitusta. Työni viitekehykseen olennaisesti kuuluvia käsitteitä ovat seuraavat käsitteet: huono-osaisuus ja syrjäytyminen, nuoruus ja rikollisuus sekä minäkuva, identiteetti ja itsetunto. Nuoruus ja rikollisuus-luvussa käyn läpi nuoruuteen liittyviä vaiheita sekä avaan nuorisoriikollisuuden käsitettä. Perehdyn myös nuorisoriikollisten tulevaisuusodotuksiin aikaisemmissa tutkimuksissa. Huono-osaisuus ja syrjäytyminen -kappaleessa määritän huono-osaisuuden käsitettä sekä selvitän tarkemmin nuorisoriikollisuuteen johtaneita syitä.

Opinnäytetyöni Toteutus-osiossa kerron tarkemmin siitä, mikä on opinnäytteeni tarkoitus ja tehtävä, sekä siitä, mitä ryhmätapaamisissa on tehty ja mitä toimintamalleja ja menetelmiä on käytetty. Kerron kappaleessa myös toiminnan arviointimenetelmistä tarkemmin. Avaan myös käyttämiäni tutkimusmenetelmiä enemmän seuraavassa luvussa. Tutkimusmenetelminäni hyödynsin narratiivisia tutkimusmenetelmiä sekä tulevaisuusmuistelua.

Tuloksen-luvussa käyn läpi ryhmästä saamiani materiaaleja aika- ja tehtäväjärjestyksessä ensimmäisestä tapaamisesta viimeiseen. Tulosten jälkeen olen narratiivista analyysiä hyödyntäen kirjoittanut vankien kirjeistä ja tehtävistä saatujen materiaalien ja tulosten avulla kaksi ydintarinaa vankien tulevaisuuden odotuksista sekä ratkaisukeinoista odotusten saavuttamiseksi.

Opinnäytetyöni lopussa arvioin työni eettisyyttä ja luotettavuutta sekä sen sisällön vastaavuutta suhteessa tutkimuskysymykseeni. Arvioin myös sitä, miten työni asettuu sosiaalialan viitekehykseen. Lopuksi pohdin aihealueeseen liittyviä jatkotutkimuksen mahdollisuuksia ja ideoita.

2 Huono-osaisuus ja syrjäytyminen

Nuorisorikollisten elämää leimaa usein kasaantuva ja jo lapsuudessa alkanut huono-osaisuus. Nuorena rikosuransa aloittaneet ovat rikosseuraamuslaitoksen julkaiseman tutkimuksen mukaan huono-osaisimpia. Huono-osaisuudella ei tarkoiteta pelkästään yhtä asiaa, kuten työttömyyttä tai köyhyyttä, vaan sillä on useita ulottuvuuksia, jotka yleisesti liittyvät elinolojen ja hyvinvoinnin puutteisiin. Huono-osaisuuteen kuuluu myös köyhyydestä johtuvien ongelmien lisäksi aineellisten ja sosiaalisten resurssien puutteet tai ongelmat. Huono-osaisuutta määrittää konkreettisten ja näkyvien puutteiden lisäksi myös ihmisen oma kokemus itsestään ja asemastaan yhteiskunnassa. (Niemelä & Saari 2013, 11.)

Käsitteet huono-osaisuus ja syrjäytyminen ovat sidoksissa toisiinsa, ja usein niistä puhutaan samassa yhteydessä. Syrjäytyminen on moniulotteisten ja pitkäaikaisten ongelmien kasaantumista. Huono-osaisuus ja syrjäytyminen selittävät toisiaan. Huono-osaisuus on esimerkiksi puutteita fyysisessä tai psyykkisessä terveydentilassa, puutteita vallankäytön mahdollisuuksissa, huono asema työmarkkinoilla tai ylipäättään huono pärjääminen elämässä. (Myllyniemi 2006, 32.) Syrjäytyminen on kokonaisvaltainen ja yksilöllinen prosessi, jonka seurauksena kasaantuvat ongelmat ja huono-osaisuus muuttavat ihmisen ajattelua ja toimintaa sekä elämäntapaa ja -hallintaa. (Järvelä 2002, 274.) Syrjäytyneen kohdalla sosiaaliset oikeudet, jotka katsotaan tarvittavan täysivaltaiseen yhteiskunnan jäsenyyteen, eivät toteudu. Näitä sosiaalisia oikeuksia ovat esimerkiksi oikeus työhön, terveyteen, koulutukseen ja asuntoon. Rikollisuuteen syyllistyneet ja päihdeongelmaiset kuuluvat syrjäytymisen riskiryhmään. (Raunio 2006, 30–31, 46.)

Huono-osaisuuden ja syrjäytymisen katsotaan alkavan usein jo lapsuusiässä. Huono-osaisuudella on vakavia niin taloudellisia kuin inhimillisiäkin seurauksia, ja pahimmassa tapauksessa se voi tulla hyvin kalliiksi koko yhteiskunnalle. Esimerkiksi pysyvästi työmarkkinoilta syrjäytyneen yksilön aiheuttamat mene-

tykset yhteiskunnalle ovat suuret, kun siihen lasketaan mukaan myös menetetyt verotulot sekä lisääntyvät terveydenhuoltomenot. (Kajaoja 2001, 200–201.)

Nuorisorikollisten osalta huono-osaisuus on sitä, että nämä nuoret viihtyvät ja menestyvät huonosti koulussa ja heidän koulutustasonsa on keskimääräistä alhaisempi. Usein heidän kohdallaan työelämä, parisuhde ja lasten hankinta alkaa hyvin varhaisessa vaiheessa, mutta myöhemmin aikuisuudessa työpaikan ja asunnon hankinta aiheuttaa usein vaikeuksia. Perheeseen liittyviä riskitekijöitä nuorilla rikoksentekijöillä ovat voineet olla vaihtuvat perhesuhteet, parisuhdeväkivalta ja vanhempien omat mielenterveysongelmat. He käyttävät myös muita aikaisemmin ja enemmän huumeita ja alkoholia. (Rikosseuraamuslaitos 2009, 10; Haapasalo 2006, 124.)

Tavallisesti rikoskäyttäytymistä on pyritty selittämään erilaisilla ympäristön riskitekijöillä. Näitä riskitekijöitä ovat esimerkiksi epäsuotuisa asuinalue, kaveripiirin rikoskäyttäytyminen sekä vaikeat ja haitalliset perhesuhteet. Myös perinnöllisillä tekijöillä on tutkittu olevan vaikutusta rikoskäyttäytymisen kehittymiseen. Pelkkiin ympäristötekijöihin keskittyminen antisosiaalisen eli sosiaalisten normien vastaisen käyttäytymisen selittämisessä johtaa usein harhaan. Erilaiset käyttäytymispiirteet periytyvät aina osittain seuraavalle sukupolvelle. Käyttäytymispiirteillä tarkoitetaan tässä yhteydessä sosiaalista käyttäytymistä, kuten koulutusta, avioelämää tai ystävien valintaa. (Jokela 2006, 98.)

Tietyt persoonallisuuspiirteet voivat lisätä riskiä rikoksen tekemiseen tai muuhun antisosiaaliseen käyttäytymiseen, mutta jotta ihminen ajautuu tekemään rikoksen, vaatii se myös useita muita tilannetekijöitä. (Jokela 2006, 98.) Rikoksen tekeminen ja rikoksen uhriksi joutuminen ovat usein yhteydessä toisiinsa. Rikoksia paljon tekevä nuori joutuu myös useammin rikoksen uhriksi. Rikoksen uhriksi joutumisen yleisyyttä rikoksen tekijöiden kannalta selittävät samankaltaiset, vapaa-ajanviettoon ja päihteiden käyttöön liittyvät tilanteet. Nuoriin kohdistuneissa rikoksissa tekijänä on myös useimmiten toinen nuori. (Salmi 2011.)

Nuoren tiiviit suhteet esimerkiksi perheeseensä tai työyhteisöönsä vähentävät nuoren riskiä ajautua rikosuralle. Kivivuoren tutkimuksen mukaan kaikki ihmiset kokevat motivaatiota normien ja lakien rikkomiseen, mutta toisiin ihmisiin ja lailisiin instituutioihin liittyvien sidosten on katsottu olevan ehkäisevinä ja estävinä tekijöinä rikoksien tekemiselle. Sidoksien vaikutuksesta käytetään termiä sosiaalinen kontrolli, ja sen puute selittää osiltaan rikollisuutta. (Kivivuori 2006, 165.)

Huono-osaisuus nähdään yksilön elinolojen ja elämäntapojen puutteiden esiintymänä. Elämäntapa on yksilölle tai yhteisölle tunnusomainen tapa elää ja toimia ja se nähdään kokonaisuutena, joka muodostuu yksilön omaksumista asenteista, tunteista ja käyttäytymistapumuksista. Tällaisen kokonaisuuden syntyyn vaikuttavat yksilön sosiaalinen tausta, esimerkiksi ammatti, sukupuoli, etnisyys, ikä ja asuinpaikka. Elämäntapa muodostuu siis toisin sanoen arkielämän rutineista ja elämää jäsentävistä toiminnoista, joiden seurauksena elämänvalinnat tapahtuvat tietyn logiikan ja järjestyksen mukaan (Toivonen & Räsänen 2004, 234).

Käsitteet elämäntapa ja elämäntyyli sekoitetaan usein keskenään, mutta niiden erotteleminen toisistaan on perusteltua, sillä ne viittaavat hyvin eri asioihin. Elämäntapa on ainakin osittain sosiaalisesti perittyä kun taas elämäntyyliä yksilö tavoittelee aktiivisesti sekä tietoisesti. Elämäntavat vaikuttavat osaltaan esimerkiksi siihen, kokeeko ihminen itsensä huono-osaiseksi vai ei. Pekka Roosin (1988) mukaan elämäntyyli liittyy puolestaan pääasiassa arkisiin asioihin ja toimintoihin, ja se näkyy enimmäkseen ihmisten kulutuksessa sekä pukeutumisessa. Oman tyylin löytämisellä yksilö pyrkii erottautumaan toisista. Kariston (2005) mielestä elämäntyyliin liittyvät myös ihmisen elintavat, makumieltymykset sekä harrastukset.

Elämäntapa käsitteenä nähdään puolestaan ilmentävän sosiaalisia ja kulttuurisia tapoja ja tottumuksia. Se on pysyvämpää, muuttumattomampaa ja se määrittää käyttäytymistä ennalta. Elämäntapa toimii yhdistävänä tekijänä muihin

samoissa oloissa eläviin ihmisiin, kun taas elämäntyylin avulla pyritään erottumaan muista. (Toivonen & Räsänen 2004, 234.)

Ihminen on aktiivinen toimija elämänkulkunsa muovaamisessa. Yksilö tekee valintoja ja päätöksiä elämänkulkunsa suhteen, esimerkiksi, millaisia siirtymiä hän haluaa elämässään kokea ja milloin ja missä järjestyksessä. (Räikkönen 2012.) On kuitenkin asioita, jotka rajoittavat tätä valinnanvapautta, ja niitä ovat muun muassa yksilön sosiaalinen ympäristö sekä muiden ihmisten elämä. Esimerkiksi epäsosiaalinen kaveripiiri tai asuinpaikkakunnan etäinen sijainti voivat vaikeuttaa yksilön työn ja koulutuksen saantia sekä tasapainoista elämää, ja ihminen voi kokea itsensä huono-osaiseksi.

3 Nuoruus ja rikollisuus

3.1 Nuoruus

Nuoruusikä on siirtymäaikaa lapsuudesta aikuisuuteen. Nuoruus alkaa useimmilla toisen vuosikymmenen ensimmäisinä vuosina, ja nykyään nuoruus ajanjaksona katsotaan pidentyneen pitkälle kolmannelle vuosikymmenelle, varsinkin jos sen päättymisen kriteereinä pidetään aikuisuuden keskeisten roolien saavuttamista. Näitä keskeisiä rooleja ovat työelämään, lasten hankkimiseen sekä kasvatukseen osallistuminen. Kolmatta vuosikymmentä kutsutaan myöhäisnuoruudeksi tai varhaisaikaisuudeksi. Nuoruuden ajanjakson pidentymisen syinä ovat elinkeinorakenteen muutos ja koulutuksen pidentyminen. Aikuistumisen ajatellaan myös muuttuneen epämääräisemmäksi tapahtumaketjuksi, jota on hankala määritellä. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen Pulkkinen & Ruotila 2006, 124–125.)

Nuoruus-ajanjaksoa määrittää neljä kokonaisuutta: fysiologiset muutokset ja kypsyminen, ajattelutaitojen kehitys, sosiaalisen kentän laajentuminen sekä so-

siaalis-kulttuurisen ympäristön muutokset. Näitä ihmisen elämässä näkyvimpiä biologisia ja sosiaalisia muutoksia kutsutaan puberteetiksi. Kyseisiä muutoksia ovat esimerkiksi nuoren fyysinen kasvu, hormonaaliset muutokset ja lisääntymiskykyisyyden saavuttaminen. Nuoruus elämänvaiheena katsotaan päättyvän kun nuori on saavuttanut fyysisen ja fysiologisen kypsyyden, lainsäädännön ikäraajat sekä taloudellisen riippumattomuuden. Eri osa-alueet eivät kehity nuorilla samanaikaisesti vaan esimerkiksi fyysisesti jo kypsä nuori voi olla tunne-elämältään tai sosiaalisesti lapsenomainen. (Lyytinen, Korhokangas & Lyytinen 2008, 163, 256; Vilkkio-Riihelä & Laine 2012, 108.)

Puberteetin aikana osa nuorista tekee omaisuusrikoksia sekä monenlainen muu ongelmakäyttäytyminen on puberteetin aikana yleisimmillään. Useimmiten nämä ilmiöt vähenevät tai loppuvat aikuisuuteen mennessä, mutta ei kaikilla. Ongelmakäyttäytymisen jatkuminen aikuisuuteen ajaa ihmisen yleensä vakaviin ongelmiin. Osittain tutkimukset viittaavat siihen, että aikainen puberteetti voi johtaa nuoren ongelmakäyttäytymiseen todennäköisemmin kuin myöhemmällä iällä alkava puberteetti. Toisaalta on kuitenkin todettu, ettei yhteys aikaisella puberteetilla ja ongelmakäyttäytymisellä ole aina johdonmukainen. (Nurmi ym. 2006, 124–127.)

Nuoren ajattelutaidoissa tapahtuu toisen elinvuosikymmenen aikana merkittäviä muutoksia. Keskeisin muutos on aikaisempaa abstraktimman, yleisellä tasolla tapahtuvan ja tulevaisuus-ajattelun kehittyminen. Ajattelun kehitys luo pohjaa nuoren moraalille ja periaatteille. Moraalinen ajattelu vaikuttaa nuoren kykyyn ymmärtää toisen ihmisen näkökulma. Nuoren ajattelu- ja toimintatavat ovat yhteydessä siihen, millaiset vanhemmat hänellä on ja millaisen kasvatuksen hän on saanut. Myös nuoren kaveripiirillä katsotaan olevan vaikutusta siihen, millaisia malleja, toimintatapoja tai ajatuksia he omaksuvat. Toisaalta ajatellaan myös, että nuori itse vaikuttaa siihen, miten esimerkiksi hänen vanhempansa yrittävät ohjata ja kasvattaa häntä. (Nurmi yms. 2006, 128–130; Aalberg & Siimons 1999, 60–62.)

Nuoruuden aikaisessa psyykkisessä kehityksessä tapahtuu etenemisen ohella myös ajoittaista taantumista. Nuoren fyysinen kehitys on yleisimmin nopeampaa kuin tunne-elämän kehitys. Taantuminen on yleisempää nuorilla pojilla kuin tytöillä, sillä pojat turvautuvat useammin lapsenomaisiin selviytymiskeinoihin. Nuoren kohdatessa ristiriitoja tai pettymyksiä hänellä ei ole vielä tarpeeksi keinoja käsitellä sisäistä levottomuuttaan, ja hän saattaa turvautua lapsuudessa käytössä olleisiin ratkaisukeinoihin. (Aalberg & Siimens 1999, 60–63.)

Nuoruudessa kohdattavat haasteet ja mahdollisuudet ohjaavat nuoren elämää ja valintoja hänen itsensä lisäksi. Nuoruudessa tehtyjen valintojen ja tilanteisiin sopeutumisen ansiosta nuori päätyy tiettyyn asemaan yhteisössään, kuten tiettyyn koulutukseen, ammattiin tai harrastuspiiriin. Nuori muodostaa kuvaa itsestään sekä omasta toiminnastaan saatavan palautteen pohjalta että tietyn aseman edustajana. Sitä, että muodostaa käsityksen itsestään nuoruusiässä kutsutaan identiteetin muodostamiseksi. (Nurmi yms. 2006, 132; Lehtinen & Lehtinen 2007, 31–32.)

Nuoret pohjaavat ajatuksensa tulevaisuudesta normatiivisiin rakenteisiin eli peräkkäisiin siirtymiin elämässä sekä niiden aikatauluihin. Nuori hahmottaa siirtymiksi esimerkiksi koulun päättämisen, työelämään siirtymisen, avo- ja avioliiton solmimisen ja perheen perustamisen. Nuorten tulevaisuutta koskevaan ajatteluun vaikuttavat muun muassa vanhemmat, opettajat ja ikätoverit. Korkeasti koulutettujen vanhempien lapset ennakoivat elämän siirtymien tapahtuvan myöhemmin kuin vähemmän koulutettujen vanhempien lapset. (Nurmi yms. 2006, 134.)

3.2 Nuorisorikollisuus

Nuorella rikoksentekijällä tarkoitetaan henkilöä, joka on rangaistavan teon tehdessään täyttänyt 15 vuotta mutta on alle 21-vuotias. Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15 vuotta täyttäneillä, mutta myös alle 15-vuotiailla on velvollisuus korvata

aiheuttamansa vahingot. Poliisin tilastojen mukaan suomalaisten rikosaktiivein elämänvaihe on 15–20-vuotiaana ja esimerkiksi omaisuus- ja väkivaltarikollisuus ovat aktiivisimmillaan nuorten rikollisten keskuudessa. Nuorisoriikollisuuden aktiivisin vaihe on tutkimusten valossa 12–16 ikävuoden välillä. (Elonheimo 2010, 13.; Laitinen & Nyholm 1995, 21–23; Kivivuori ym. 2006, 15.)

Lyhytaikaisvankeudeksi määritellään pääsääntöisesti tuomio, joka kestää vähintään 15 päivää ja enintään 18 kuukautta. Kivivuori ja Linderborg ovat tutkimuksessaan määritelleet lyhytaikaisvankeuden enintään kahdeksan kuukauden mittaiseksi. (Kivivuori & Linderborg 2009, 1.) Nuori, joka on tehnyt rangaistavan teon alle 21-vuotiaana, voidaan määrätä nuorisovangiksi, ja tuomion täytäntöönpano alkaa ennen 23 ikävuotta. Tuomio on silloin vähintään kuuden kuukauden ja enintään neljän vuoden mittainen. (Oikeuslaitos 2013.)

Rikosseuraamusviraston julkaisemassa tutkimuksessa lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäntulusta ja rikollisuudesta (Kivivuori & Linderborg 2009, 40) käy ilmi, että varhain rikosuransa aloittaneet vangit osallistuivat eniten nuorena rikosoikeudellisiin rikoksiin. Nuorena rikosuransa aloittaneet tekevät myös eniten rikoksia niin nuoruudessa kuin aikuisuudessaakin verrattuna esimerkiksi aikuisiässä rikosuransa aloittaneisiin vankeihin. Nuorena aloittaneilla on näin ollen myös isompi riski uusia rikoksensa kuin aikuisena aloittaneilla. (Kivivuori & Linderborg 2009, 40–42.) Eri tutkimukset tukevat toisiaan siinä, että mitä nuorempana rikollisuus ja käytösongelmat nuorella alkavat, sitä vakavampaa ja kroonisempaa rikollinen käyttäytyminen aikuisiässä on. (Haapasalo 2006, 123.)

Nuoret vangit suhtautuivat kielteisimmin vankeusrangaistukseen. Suhtautumiseen vaikutti se, että mitä pidempään vanki oli elänyt lapsuutensa aikana ydinperheessä, sitä paremmin hän arvioi rikoksista luopumisen mahdollisuutta vankeuden jälkeen. Toisaalta, mitä enemmän vangilla oli kielteisiä elämäntokemuksia, kuten avioeroja, irtisanomisia tai talousvaikeuksia, sitä todennäköisemmin hän arveli jatkavansa rikoksia vankeuden päätyttyä. Kivivuoren ja Linderborgin tutkimuksessa lyhytaikaisvangeista selvisi, että nuorena rikosuransa

aloittaneet vangit ennakoivat kaikista muista vankiryhmistä aktiivisimmin syyllistytävänsä uusiin rikoksiin vapautumisensa jälkeen. (Rikosseuraamuslaitos 2009, 10, Kivivuori & Linderborg 2009, 164.)

4 Identiteetti, minäkuva ja itsetunto

4.1 Identiteetti

Identiteetti on ihmisen yksilöllinen käsitys omasta itsestään. Ihmisen persoonalliset ominaisuudet ja piirteet, kuten minäkuva ja itsetunto, toimivat identiteetin perustana. Ihminen voi määritellä itsensä tietyn ammattiryhmän edustajana tai harrastusryhmän jäsenenä tai sukupuolen edustajana ja perheensä jäsenenä. Ihmisen yksilöllinen identiteetti muodostuu siis määreistä, joiden kautta hän muodostaa kuvan itsestään. Identiteetti ei ole kuitenkaan pysyväluonteinen vaan se muuttuu ja kehittyy vuorovaikutuksessa muiden kanssa eikä se ole siis koskaan valmis. Ihminen toisin sanoen määrittää itseään eri kriteerien perusteella aina riippuen tilanteesta, ajasta ja paikasta. (Jyväskylän yliopisto 2003; Ojanen 1996, 32–33.)

Identiteetti eli käsitys itsestä ja ryhmään kuulumisesta muodostuu vuorovaikutuksessa lähipiirin kanssa. Identiteetti rakentuu muilta saadusta palautteesta, jonka lapsi tai nuori joko hyväksyy tai hylkää. Varhaislapsuuden kokemuksilla on vaikutus siihen, kuinka yksilö suhtautuu muihin ihmisiin ja ympäröivään yhteiskuntaan. (Talib 2002, 42–43.)

Ihminen, jolla on vahva identiteetti, kokee voivansa toteuttaa itseään ja elää sopusoinnussa valintojensa ja arvojensa kanssa. Identiteetti on tällöin joustava ja muutoksensietokykyinen. Identiteetti voi olla myös omaksuttua, jolloin ihminen pyrkii suoriutumaan vain muiden asettamista ehdoista. Ihminen, jolla on omaksuttu identiteetti, jättää helposti myös kyseenalaistamatta toisten vaateita häntä

kohtaan vaan tekee sen, mitä häntä pyydetään tai kehoitetaan tekemään, vaikka se olisi häntä itseään kohtaan väärin. (Verner 2013.)

4.2 Minäkuva

Minäkuva on ihmisen persoonallinen ominaisuus, ja se muodostuu hieman laajemmin kuin identiteetti kolmen eri ulottuvuuden määrittelemänä. Minäkuva rakentuu siitä, millaiseksi ihminen kokee itsensä (havaittu todellinen minä), millaiseksi muut hänet kokevat (sosiaalinen minä) sekä millainen hän haluaisi olla (ihanneminä) sekä fyysisesti että psyykkisesti. (Hirsjärvi 1983, 115.)

Sosiaalinen minäkuva muotoutuu ihmisen kokemuksista sosiaalisissa tilanteissa. Se kertoo siitä, millaisena ihminen pitää itseään yhteisöjen jäsenenä sekä miten hän tulee toimeen muiden kanssa. Ihanneminäkuva on yksilön muodostama mielikuva siitä, millainen hän tahtois olla sekä fyysisesti että psyykkisesti. Ihminen yleensä pyrkii toiminnallaan ihanneminäkuvan kaltaiseen tilanteeseen tai saavutuksiin. Ihanneminäkuva voi olla myös epärealistinen ja yksilön saavuttamattomissa. Kun ero todellisen ja ihanneminäkuvan välillä on pieni, on ihmisellä suuremmat mahdollisuudet kehittyä ja päästä lähemmäs ihannettaan. (Heino 2000, 46–47; Laine 2005, 23–24.)

Minäkuva määrittää vahvasti ihmisen käyttäytymistä ja valintoja. Sen perusta muotoutuu jo varhaislapsuudessa lapsen kokiessa vanhempiansa hyväksyntää ja huolenpitoa. (Hirsjärvi 1983, 115.) Lapsen minäkuva rakentuu konkreettisista tekemisistä sekä toiminnoista. Kehittymisen myötä minäkuvaan tulee lisäksi myös ihmisen persoonallisuuden piirteitä sekä asenteita ja arvoja. Aikuisiällä ihmisellä on erilaisia minäkuvia eri ympäristöjä ja tilanteita varten, kuten työpäikälle, harrastuksiin ja perheen kesken. (Ojanen 1996, 37, 39.)

4.3 Itsetunto

Itsetunto liittyy läheisesti minäkuvaan, sillä ihmisen itsetunto on yleensä hyvä, jos minäkuva on muotoutunut enimmäkseen myönteisistä asioista. Itsetunto, niin kuin minäkuvakin, on ihmisen persoonallinen ominaisuus, joka määrittää sen, millaiseksi ihminen tuntee ja käsittää itsensä. Itsetunto koostuu ihmisen hyvistä ja huonoista kokemuksista eikä se siis ole periytyvää. Ulospäin itsetunto näkyy muun muassa ihmisen käytöksessä sekä siinä, millaisen kuvan ihminen haluaa antaa muille itsestään. Hyvällä itsetunnolla on positiivista vaikutusta yksilön elämänhallintaan. (Taruvuori 2010, 63; Nyyti ry 2013.)

Itsetunnon ja ihmisen oman toiminnan seuraukset ovat yhdessä kahden suuntaisia. Itsetunto ja myös sen puute vaikuttavat ihmisen toimintaan ja hänen valitsemiinsa ratkaisuihin. Toisaalta taas ihmisen oma toiminta ja toiminnan aiheuttamat seuraukset vaikuttavat ihmisen itsetuntoon. Huono itsetunto heikentää ihmisen valmiuksia nähdä omat kykynsä tai mahdollisuutensa ympärillään, kun taas hyvä itsetunto toimii päinvastoin. Hyvä ja huono itsetunto ajautuvatkin useimmiten itseään toteuttaviin kehiin. (Suomen Mielenterveysseura 2014.)

Hyvä itsetunto on myönteinen mutta myös totuudenmukainen arvio itsestä. Terveen itsetunnon kehitykseen lapsuudessa ja nuoruudessa vaikuttavat myönteiset kasvukokemukset. Itsetuntoa voi myös tietoisesti vahvistaa, ja se on usein erilainen eri vaiheissa elämää. Itsetunto kehittyy jatkuvasti läheisissä ihmissuhteissa kanssakäymisen kautta. (Suomen Mielenterveysseura 2014.) Lapsuudessa saatu huolenpito, rakkaus ja hyväksyntä antavat suuntaa tulevaisuudelle sekä kehittävät itsetuntoa terveeseen suuntaan. Huonon itsetunnon kehitykseen vaikuttavat esimerkiksi terveen hyväksynnän puutteet sekä jatkuvat moitteet ja arvostelut lähimmäisiltä. (Nyyti ry 2013.)

Hyvän itsetunnon tuottaman vahvan omankuvan avulla havaitut haasteet tai puutteet elämässä eivät romuta itseluottamusta. Hyvään itsetuntoon liittyy myös pyrkimys kehittyä ja tehdä parhaansa. Hyvä itsetunto helpottaa elämää, mutta

se ei arvoita sitä. Toisin sanoen, heikon itsetunnon kanssa voi opetella elämään, eikä se itsessään tarkoita epäonnistumista elämässä. (Suomen Mielen-terveysseura 2013.)

5 Aiemmat tutkimukset

Rikosseuraamuslaitos julkaisee joka vuosi tilastoja vankeja koskevista asioista, esimerkiksi siitä kuinka paljon vankeja on ja mitä rikoksia vangit suorittavat vankeusrangaistusalueittain. Kuitenkaan ne eivät vastaa suoranaisesti tutkimusky-symykseeni vankien tulevaisuuden odotuksista. Ne kertovat tilastoja siitä kuinka yleistä vankeustuomion uusiminen rikoksentekijöiden keskuudessa on ja erityisesti nuorten rikoksentekijöiden osuuden suhteessa koko vankeutta suorittaneiden määrään.

Kivivuoren ja Linderborgin tutkimus lyhytaikaisvangeista (2009) on selvittänyt lyhytaikaisvankien taustoja, elinoloja, elämänkulua sekä rikollisuutta ja vankien mahdollisuutta irtaantua rikosuralta. Tutkimus keskittyy lyhytaikaisvankien elämänhistoriaan ja tekijöihin, jotka vaikuttavat siihen mihin tilanteeseen vangit ovat ajautuneet. Tutkimuksen lopussa Kivivuori ja Linderborg avaavat hieman vankien irtaantumisenäkymiä ja valmistautumista vapauteen. Yleisesti tutkimus osoittaa että vankien pitkän tähtäimen tavoitteena on yhteisesti rikosuralta pois pääseminen sekä päihteiden käytön lopettaminen. Tutkimukseen osallistuneilla vangeilla todettiin kuitenkin olevan eri suhteessa mahdollisuuksia tavoitteen saavuttamiseksi ja sen katsottiin vaikuttavan siihen kuinka paljon vanki todellisuudessa tahtoi ja toivoi tavoitteen toteutumista. Ne, joilla ei ollut sosiaalista pääomaa eli irtaantumisoptimismiin ja -menestykseen vaikuttavia tekijöitä, irtaantuivat rikosuralta harvemmin kuin he, joilla sosiaalista pääomaa taas oli.

Toisena opinnäytetyöni tulosten vertailukohteena hyödynnän Helena Timosen (2009) väitöskirjaa Omin sanoin, elämän ja muutoksen tarinat vankilasta vapau-

teen. Helena Timonen on tutkinut väitöskirjassaan väkivaltarikoksista tuomittujen miesten elämäntulkua tarinoiden avulla. Väitöskirja on rakentunut kahdesta osasta, joista ensimmäinen kuvaa vankien elämäntulkua ja muutoshalukkuuden syntymistä ja kehittymistä vankilasta käsin. Toinen osa väitöskirjasta kuvaa vankien selviämistä siviilissä. Tutkimuksen lähtökohtana on ollut nähdä väkivaltavanki suhteessa hänen ympäristöönsä ja kulttuuriinsa, jossa hän elää. Työssä on hyödynnetty tutkimusmenetelmänä narratiivista avointa haastattelua. Myös työn tutkimustulokset on esitetty narratiiveina eli tarinoina.

Timosen tutkimustuloksina on muun muassa, että vankien elämäntarinoiden saattaminen kerrottuun, tarinalliseen muotoon, on auttanut heitä ymmärtämään heidän omaa elämäänsä ja tekemään sen ymmärrettäväksi myös toisille. Vankien lapsuudessa ja nuoruudessa koetut pitkittyneet ja kasautuneet ongelmat vaikuttivat tutkimuksen mukaan vankien kuvaan itsestä negatiivisesti. Huono-osaisuuden sisäinen kokeminen, emotionaalisen huolenpidon puute ja ulkopuolisuuden tunne olivat muokanneet vankien elämää määrättyyn suuntaan. Vankien kertomuksista ilmeni, etteivät he kokeneet valinheensa rikosuraansa tietoisesti itse, vaan elämäntyyli ja ympäristö olivat ajaneet heidät rikosten tekoon.

Hämeen ammattikorkeakoulun sosiaalialan koulutusohjelman opiskelija Marinja Savonniemi (2012) on tutkinut opinnäytetyössään naisvankien tulevaisuuden suunnitelmia. Opinnäytetyö selvittää myös vankien kokemia esteitä sekä tuen tarpeita tulevaisuuden suunnitelmien toteutumiselle. Opinnäytetyössä on hyödynnetty narratiivista aineistonkeruumenetelmää päiväkirjan kirjoittamisen muodossa.

Savonniemen opinnäytetyössä Tulevaisuus Vanajan vankilan naisvankien kuvailemana selviää, että vangit toivovat tulevaisuudeltaan perhettä, päihteettömyyttä, koulutusta, työpaikkaa ja harrastuksia. Tulevaisuuden suunnitelmien toteutumista hidastavina tekijöinä vankien mielestä olivat päihteet ja vääränlainen seura, työpaikan saamisen vaikeus, päivärytmin puuttuminen ja taloudelli-

set asiat. Vangit ilmaisivat tuen muotoina tärkeimmiksi keskustelemisen ja vangin elämäntarinan kuulemisen.

6 Opinnäytetyön toteutus

Avaan tässä kappaleessa opinnäytetyön toteutuksen kannalta tärkeitä asioita, kuten ryhmän toimintaympäristön Keravan vankilassa, opinnäytteen tarkoituksen ja tehtävän sekä ryhmätapaamisten sisällön sekä niissä käytettyjä toimintamalleja ja toteutuksen arviointimenetelmiä.

6.1 Keravan vankila

Opinnäytetyöni toiminnallinen osuus sekä tutkimusmateriaalin keruu tapahtui Keravan vankilassa. Keravan vankila on toiminut vuodesta 1891 suljettuna laitoksena. Se kuuluu Etelä-Suomen rikosseuraamusalueeseen. Vuodesta 2009 Helsingin avovankilan Vantaan osasto siirrettiin toimintoihinsa Keravan vankilan alaisuuteen. Keravan vankilassa on aikaisemmin toiminut nuoriso-osasto. Nykyäänkin Keravan vankilaan sijoitetaan pääasiassa nuoria, ulkomaalaisia ja lyhyttuomioisia vankeja Etelä-Suomen läänistä, vaikka varsinainen nuoriso-osasto vankilasta on lakkautettu. Vankilassa on myös pitkätuomioisia vankeja, joille suljettu osasto toimii pääasiallisesti välivaiheen vankilana. Keravan vankilassa on 95 suljettua vankipaikkaa ja 74 avovankilapaikkaa. Vuonna 2012 vankilan keskivankiluku oli 177. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

Keravan vankila järjestää vangeilleen vapaa-ajan toimintaa sekä koulutusta. Vankilassa on tarjolla muuan muassa työpaikkoja puusepänteollisuudessa, puutarhalla ja maatalous- sekä korjaus- ja kunnossapitotöissä. Vankilassa on myös mahdollisuus opiskella itsenäisesti selliopiskeluna peruskoulu- ja lukio-opintoja.

Keravan vankilassa on tarjolla myös valmentavaa koulutusta ja esimerkiksi sisustajan perustutkintoon tähtäävää koulutusta. (Rikosseuraamuslaitos 2013.)

6.2 Tarkoitus ja tehtävä

Opinnäytetyön tarkoitus on selvittää, millaisia tulevaisuuden kuvia ja odotuksia nuorilla vangeilla on itsestään ja miten he uskovat pääsevänsä odotuksiensa kaltaiseen tilaan myöhemmin tulevaisuudessa. Tutkimukseni on laadullinen, sillä en pyri tutkimustuloksillani yleistettävään tietoon, vaan selvittämään yksittäisten vankien ajatuksia omasta tulevaisuudestaan vankeuden päätyttyä sekä heidän ratkaisukeinoja tulevaisuutta ajatellen.

Ajatus opinnäytetyön ideasta lähti rikosseuraamuslaitoksen teettämästä lyhytaikaisvankeja koskevasta tutkimuksesta, jonka mukaan nuoret vangit ovat keskimääräistä huono-osaisempia ja suuri osa (noin 40 %) nuorista 18–29-vuotiaista vangeista ajautuu takaisin vankilaan 2-8 vuoden sisällä (Rikosseuraamuslaitos 2009; Kivivuori & Linderborg 2009.) Tutkimuksen mukaan vankien perhearvot sekä aikuisuuden ajan elämäntavat vaikuttivat rikosuralta irtaantumisessa. (Rikosseuraamuslaitos 2009.)

Tutkimusmateriaali syntyi työni toiminnallisen osuuden eli kolme tapaamiskertaa käsittävän Tulevaisuus-ryhmän kautta. Vankien omia tulevaisuuteen liittyviä vaikuttamismahdollisuuksia selvitin ratkaisukeskeisten ryhmäharjoitusten avulla sekä vankien tulevaisuuden odotuksia narratiivisten menetelmien avulla.

6.3 Tulevaisuusryhmän toteutus

Tutkimusmateriaalin koonti ja keräys tapahtui ryhmäkeskustelujen ja kirjoitus-tehtävien sekä niistä kertyneiden materiaalien avulla kesällä 2013. Ryhmä koontui Keravan vankilan ryhmätilassa, joka oli varattu torstaisin kahdeksi tun-

niksi ryhmää varten. Ryhmätapaamisten aikana pidimme aina yhden lyhyen tauon.

Tutkijana roolini oli sulautua ryhmään niin, että tehtävänäni oli keskustelun aiheen määrittäminen, mutta ei kuitenkaan sen johdatteleminen. Antamalla tilaa ryhmän jäsenille tarkoitukseni oli saada enemmän vankien näköisiä tarinoita heidän kokemuksistaan ja tulevaisuusajatuksistaan.

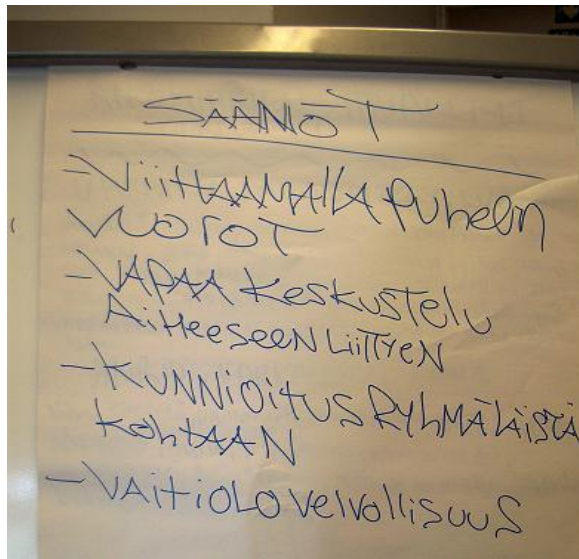
Pidin alkavasta ryhmästä infotilaisuuden Keravan vankilassa toukokuussa 2013. Infoon kutsuttiin vankeja, jotka olimme aikaisemmin valinneet ryhmän toisen ohjaajan kanssa. Toinen ryhmän ohjaaja työskentelee Keravan vankilassa ohjaajana ja tunsii vangit entuudestaan. Tarkoitukseni oli, että valitsimme infoon mukaan vankeja, jotka kykenevät kirjoitustehtäviin sekä keskusteluun ja joilla on jo hieman aikaisempaa kokemusta ryhmässä toimimisesta. Infoon tuli paikalle noin 15 vankia, joista ryhmään ilmoittautui aluksi 5 vankia. Ryhmään osallistui vapaaehtoisesti kuitenkin loppujen lopuksi 6 miesvankia. Yksi vangeista vapautui ennen ryhmän viimeistä kokoontumiskertaa.

Tein ryhmästä suunnitelman, johon määrittelin ensin jokaisen tapaamisen pääteeman tai aiheen, jota ryhmä tulisi käsittelemään. Päädyttyäni kolmeen tapaamiskertaan ryhmän kanssa suunnittelin ryhmätapaamisten aiheet kronologiseen järjestykseen aloittaen menneisyydestä ja lopettaen ryhmän tulevaisuusteemaan. Vaikka ryhmä kulki nimellä Tulevaisuus, päätin ottaa mukaan menneen tutkiskelun ryhmän sisältöön kronologisuuden vuoksi sekä narratiivisen eli tarinallisen tutkimusotteeni takia. Ajatukseni on, että tulevaisuuden suunnittelu edellyttää hyvien ja huonojen menneisyyden tapahtumien pohtimista. Muistoja kartoittamalla tiedetään, mitä tulevaisuudelta toivotaan ja mitä taas ei.

6.4 Ryhmätoiminnan sisältö

Ensimmäisen ryhmätapaamisen alussa teimme tutustumisharjoituksia sekä laadimme ryhmälle säännöt (kuva 1). Ennen ryhmän ensimmäistä tapaamista lähetin kaikille ryhmän jäsenille kirjeen, jossa kuvailin ryhmää ja sen tulevaa toimintaa (Liite 1). Kirjeen mukana vangit saivat tehtävän ensimmäiselle tapaamiskerralle. Tehtävänä oli tuoda mukana jokin esine tai valokuva, johon liittyy jokin onnellinen muisto. Tehtävän tarkoitus oli sekä tutustuminen ryhmäläisiin että menneisyyden tutkiskelu onnellisen muiston avulla. Työskentelyä muistojen ja menneen kanssa jatkoimme tapaamisella niin, että jokainen vanki havainnollisti itselleen paperille elämänjanansa, johon tehtävänä oli merkitä tärkeitä hetkiä tai ihmisiä menneestä. Jokainen sai aluksi kertoa onnellisen muistonsa ja sen lisäksi menneisyydestään niitä muistoja, jotka ovat merkittäviä itselle. Muistot saivat olla sekä onnellisia että ikäviä. Kaikki muistot merkittiin elämänjanalle siihen kohtaan, jolloin ne olivat tapahtuneet.

Jokaisen tapaamisen lopuksi vangeilla oli mahdollisuus antaa palautetta sekä sanallisesti että kirjallisesti. Ensimmäisellä tapaamisella vangit antoivat palautetta palautejanan muodossa. Lattialle merkittiin jana, johon ryhmäläiset asettuivat siihen kohtaan mitä kulloinkin olivat mieltä. Janan päissä oli vastausten ääripäät. Esimerkiksi kysyin millainen ryhmätapaaminen oli vankien mielestä ollut. Janan toinen pää määriteltiin tarkoittamaan tapaamiskerran olleen hyvä ja toinen pää huono tai kehitystä kaipaava. Sanallista palautetta annettiin ryhmätapaamisen lopussa.

Kuva1. Ryhmän säännöt. (Kuva: Raisa Juupaluoma.)

Toisella tapaamiskerralla aloitimme ryhmätyöskentelyn kuvien avulla. Kaikki saivat valita pöydältä tuomistani kuvista yhden, joka kuvaa heidän senhetkisiä tuntemuksiaan ryhmästä ja kyseisestä päivästä. Ryhmän kesken tehtiin kierros, jossa kaikki saivat kertoa valitsemastaan kuvasta ja tuntemuksistaan.

Kuvakierroksen jälkeen ryhmä aloitti työstämään tehtävää, jossa heidän tarkoituksensa oli jatkaa lauseen alkuja loppuun. Lauseet olivat tulevaisuuteen viittaavia, ja ohjeistin vankeja vastaamaan niihin heidän kuvitellusta ja odotetusta tulevaisuuden elämäntilanteestaan käsin. Lauseen alkuja olivat:

- Jotta saavutin sen mitä tahdoin...
- Asiani ovat tällä hetkellä mielestäni hyvin, sillä...
- Olen tyytyväinen itsessäni siihen, että...
- Olen onnellinen, koska...
- Vankilasta vapauduttuani minä...
- En koskaan luovuttanut, koska...

Jokainen vanki valitsi viisi lausetta, joihin kirjoitti lopun. Lauseita sai jatkaa, miten jokainen tahtoi. Lauseen alut olin suunnitellut positiivisiksi, sillä niiden tarkoi-

tus oli selvittää syitä, miten vangit näkevät pääsevänsä tulevaisuuden odotustensa kaltaiseen elämäntilanteeseen ja mitkä asiat siihen ovat vaikuttaneet.

Seuraavaksi annoin vangeille tehtäväksi pohtia ja koota paperille asioita, joihin he tahtoisivat jonkinlaista muutosta elämässään. Ensin ryhmä valitsi kolme pääteemaa, jotka olivat *minä itse*, *elämäntyyli* ja *valinnanvapaus*. Teemojen ympärille ryhmä kokosi omia ajatuksiaan siitä, mitä toivottavat muutokset näihin teemoihin liittyen olisivat heidän omasta näkökulmastaan. Ryhmä siis työskenteli yhdessä, mutta jokainen vanki kirjoitti oman henkilökohtaisen ajatuksensa paperille.

Kaikki muutoksen kohteet käytiin lopuksi läpi niin, että muutoksen kohteisiin lisättiin jonkinlainen ratkaisukeino niiden saavuttamiseksi. Esimerkiksi Minä itse -muutoksen kohteena, johon ryhmäläiset lisäsivät konkreettisimmaksi toiveekseen ”olla parempi isä”. Lopuksi ryhmä keräsi keinoja, joilla paremmaksi isäksi olisi mahdollista tulla, kuten laitoksista poissa pysyminen, päihteettömyys ja rutiinit (kuva 2.)

Kuva 2. Minä itse muutoksen kohteena. (Kuva: Raisa Juupaluoma.)

Työskentelyn päätteeksi vangit antoivat palautetta palautepuun avulla. He kirjoittivat nimettöminä lapuille mielipiteensä tapaamiskerrasta ja siitä mitä toiveita heillä oli viimeiselle tapaamiskerralle.

Kolmannen tapaamisen alussa ryhmäläiset jakoivat kuulumisiaan *laiva on las-tattu* -sanaleikin avulla. Kuulumisten jälkeen ohjeistin ryhmäläisiä kirjoittamaan itselleen kirjeen tähän päivään viiden vuoden päästä tulevaisuudesta. Toisin sanoen, jokainen ryhmäläinen hiljentyi ensin hetkeksi pohtimaan, missä he näkevät itsensä viiden vuoden päästä. Sen jälkeen kun ryhmäläiset olivat saaneet kuvan itsestään tulevaisuudessa, he kirjoittivat kirjeen itselleen meneillään olevaan hetkeen. Ohjeistus oli, että kirjeessä he kertoisivat millainen elämäntilanne heillä olisi viiden vuoden päästä; olisivatko he töissä vai vapaalla, olisiko heillä perhettä vai olisivatko he kenties silloin vankilassa. Kirjeen mukana sai myös halutessaan laittaa neuvoja ja ohjeita itselleen meneillään olevaan elämäntilanteeseen.

Kirjeensä sai halutessaan lukea toisille ryhmäläisille tai sulkea sen kuoreen. Jokainen kuitenkin kertoi ainakin yhdellä virkkeellä, mitä he näkivät tulevaisuudessaan. Kirjeet suljettiin kuoriin joihin jokainen oli kirjannut lähettäjän osoitteen, jonka tarkoitus oli myös kertoa omalla tavallaan siitä, mitä kukin vanki tulevaisuudeltaan odottaa.

Tapaamisen lopuksi toivoin palautetta ryhmältä sekä kirjallisesti palautekyselyn (liite 2) muodossa että sanallisesti, jos niin tahtoi. Ryhmäläiset toivoivat ja saivat Tulevaisuusryhmästä todistukset (liite 3) itselleen ryhmän päätteeksi.

6.5 Arviointimenetelmät ja palaute

Arviointimenetelminä käytin tutkimuksessani palautejanaa, vapaamuotoista palauteleppua sekä palautekyselyä sekä valokuvia. Vapaamuotoisiin palauteleppuihin jokainen sai kirjoittaa nimettömänä arvionsa tapaamiskerrasta sekä toi-

veita tulevalle tapaamiskerralle. Palautejana-menetelmää käytin ensimmäisen tapaamisen jälkeen. Vangit vastasivat palautekysymyksiini asettumalla janalle siihen kohtaan, johon heidän mielipiteensä asettui. Pyysin myös jokaista vankia kertomaan sanoin, miksi ovat valinneet tietyn paikan janalla ja kertomaan mikä ryhmässä oli huonoa ja mikä hyvää.

Välitöntä palautetta sain havainnoimalla ryhmäläisiä ja toimintaa. Pidimme myös Keravan vankilan puolesta tulevan ohjaajan kanssa palautehetken aina ryhmätapaamisten päätyttyä. Ohjaaja antoi minulle sanallisesti palautetta sekä osallistui myös ryhmän antamaan palautteenjakoon.

Keräsin palautetta joka ryhmätapaamisesta sekä koko ryhmästä viimeisen tapaamisen lopussa. Ensimmäisen ryhmätapaamisen jälkeen palautteen anto tapahtui palautejanan muodossa, jolloin vangit antoivat hyvää palautetta muistojen parissa työskentelystä. Vangit olivat odottaneet ensimmäisen kerran käsittelevän enemmän tulevaisuutta ja antoivatkin palautetta, että tulevaisuus jäi vähäiselle huomiolle ensimmäisellä tapaamiskerralla.

Palautteiden mukaan ryhmä oli vankien mielestä positiivinen kokemus. Hyvää ryhmässä oli vankien mielestä runsas keskustelu sekä toiminta. Ryhmä koettiin myös mieltä ja ajatuksia rauhoittavana hetkenä. Positiivista ryhmässä oli myös vankien mielestä ajatusten jakaminen ja toisten kuuleminen ja sitä toivottiin vankilaan lisää. Kehitettävää vangit näkivät tehtävien selventämisessä ja työskentelyyn ohjaamisessa. Vangit kokivat myös ryhmän ajoittaisen rauhottomuuden huonona puolena. Ohjaajana sain palautetta siitä, kuinka ohjata keskustelua ”napakammin” ja tehostaa näin ryhmän työskentelyä.

Ryhmä koettiin pääasiassa tarpeelliseksi. Palautekyselyn mukaan ryhmä tarjosi vangeille mahdollisuuden kertoa rehellisesti itsestään ja omasta tilanteestaan. Ryhmän toiminta nähtiin myös tilaisuutena miettiä, mitä todella haluaa tulevaisuudelta. Ryhmä sai myös kritiikkiä siitä, ettei se auttanut tarpeeksi eikä aikaa

asioihin paneutumiselle ollut tarpeeksi. Ryhmän toiminnan ei uskottu vaikuttavan vankien tulevaisuuteen mitenkään.

Ryhmän olisi toivottu jatkuvan pidempään ja palautetta annettiin siitä, että se oli liian lyhyt tulevaisuuden pohtimiseen. Osan mielestä ryhmä oli sellaisenaan hyvä. Ryhmässä käytetyt menetelmät, pääasiassa sekä ryhmäkeskustelut että kirjoitustehtävät saivat kiitosta. Suurin osa kertoi keskustelun olleen helppoa, sillä ryhmässä oli säännöt ja kaikki oli luottamuksellista. Toisista vangeista kirjoittaminen tuntui helpoimmalta. Palautteissa ilmeni, että lisää Tulevaisuus-ryhmän kaltaista toimintaa kaivattiin vankilaan.

Ohjaajana sain kiitosta ryhmän työskentelytavasta. Hyväksi koettiin se, ettei keskustelua ohjailtu jatkuvasti. Ohjaajana toimimisessani nähtiin kehitettävää siinä, että minun pitäisi ottaa selkeä ohjaajan rooli ja ohjata tiukemmin. Toisaalta vangit antoivat palautetta siitä, että kokivat hyväksi sen, että olin ohjaajana samanarvoinen kuin he ryhmäläisinä.

7 Menetelmät opinnäytetyön toteuttamisessa

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen, sillä tutkimusongelmani keskittyi vankien kokemusten, toiveiden ja ajatusten esille tuomiseen. Opinnäytetyöni tutkimusmateriaali on kerätty Tulevaisuusryhmän toiminnan kautta syntyneistä kirjallisista sekä kuvallisista tuotoksista ja ryhmän keskeisistä keskusteluista. Kaikki ryhmän kolme tapaamista on nauhoitettu ääninauhurilla. Lisäksi olen kuvannut ryhmän tuotokset kameralla.

Tutkimusmenetelminä opinnäytetyössäni hyödynsin tulevaisuusmuistelua, havainnointia sekä ryhmäkeskustelua. Tutkimusaineiston keräämisen osalta hyödynsin narratiivista eli tarinallista tutkimusotetta.

7.1 Narratiivinen tutkimusote

Ihminen jäsentää ja hahmottaa maailman ensisijaisesti kertomusten avulla, narratiivisesti. Tarinoiden ja mallien rakentamisen avulla ihminen hahmottaa todellisuutta, ja luontevin sekä alkuperäisin tapa kuvata omia kokemuksiaan ja niiden merkityksiä on esittää ne tarinoiden muodossa. Antonio Damasion mukaan maailmanhahmottaminen koostuu kolmivaiheisesta ydintarinasta: tilanne ennen vaikutusta, vaikutus ja tilanne vaikutuksen jälkeen. Nämä alkeistarinan kolme vaihetta ovat paljon käytettyjä saduissa, myyteissä ja erilaisten tv-sarjojen jaksossa, mutta niitä käytetään myös arkipäiväisen keskustelun pohjana. (Kopakkala 2005, 25–26.)

Tutkimuksessani on narratiivinen tutkimusote, sillä tarkoitukseni ei ole pyrkiä yleistettävään tietoon tutkimustuloksillani vaan tarkoitukseni on saada vastaus tutkimuskysymykseeni jokaisen ryhmään osallistuneen vangin henkilökohtaisista, subjektiivisista kokemuksista ja ajatuksista. Narratiivisen menetelmän avulla tarjotaan mahdollisuus ymmärtää tapahtumien ja ilmiöiden välisiä suhteita. Narratiivisuus tutkimusotteena tarkoittaa huomion kohdistamista kertomuksiin ja tarinoihin. Tutkimuksessa se hyödyntää kertomuksia tiedon välittäjänä ja rakentajana. Narratiivisuudella on kaksi puolta: sitä voidaan tarkastella niin, että sen tarkoitus on joko käyttää materiaalinaan kertomuksia tai se voi tuottaa kertomuksen tutkittavasta aiheesta. Tutkimuksessani vangit tuottivat tarinaa itsestään ja tulevaisuudestaan. (Heikkinen 2010, 116.)

Narratiivisen lähestymistavan etuna on se, että se keskittyy ihmisten ja ryhmien yksilöllisyyteen ja onnistuu säilyttämään sen. Se myös tuottaa tutkimusmenetelmänä syvempää tietoa ja ymmärrystä ihmisten toimista. Tarinoita kertomalla ja niitä jakamalla ihmiset tekevät myös uusia tulkintoja vanhasta kokemuksesta, joiden avulla tehdään muutos omaan toimintaan mahdolliseksi. Omassa tutkimuksessani hyödynsin tulevaisuusmuistelu-tekniikkaa, jossa vangit saivat lähestyä tulevaa elämäänsä mahdollisuuksien kautta. Kopakkala kirjoittaa teok-

sessaan myös siitä, kuinka tarinoissa ilmenevät poikkeukset voivat synnyttää uuden tulkinnan omasta toiminnasta. (Kopakkala 2005, 26.)

7.2 Tulevaisuudenmuistelu

Ihmisten piilevän luovuuden vapauttamiseen erilaiset tulevaisuuden tutkimuksen menetelmät ovat hyvin soveltuvia (Savander 1987, 1–3.) Tulevaisuusorientoitunut ajattelu on itse asiassa ihmiselle luonteenomaista (Kuusi & Kamppinen 2002, 117). Ojasalo, Moilanen ja Ritalahti (2009, 80) kirjoittavat, että tulevaisuustyöskentely on itse asiassa tulevaisuuden tekemistä.

Näkökulma tulevaisuudenmuistelussa on käänteinen eli liikkeelle lähdetään tilanteesta, jossa ongelmat on jo ratkaistu tai tulevaisuuden elämäntilanne on jo tiedossa. Tulevaisuudenmuistelu menetelmä soveltuu erilaisten tilanteiden ja kehityssuuntien ennakointiin. Yleisesti tulevaisuudenmuistelua käytetään niin, että tulevaisuus nähdään parempana ja tulevaisuuden kuva on pääsääntöisesti positiivinen, siten myös tällä hetkellä vallitsevat ongelmat ovat ratkenneet. (Sosiaaliportti 2014.) Itse käytin tulevaisuuden muistelua niin, että se tuotti sekä positiivisia että negatiivisia elämäntilanteita. Emme siis varsinaisesti määrittäneet ongelmaa nykyhetkestä, joka tulevaisuudessa olisi ratkennut, vaan annoin vangeille mahdollisuuden päättää vapaasti, millaisessa tilanteessa he itsensä näkevät viiden vuoden päästä.

Tarkoitus tulevaisuudenmuistelussa oli, että vangit itse miettivät tulevaisuuttaan realistisesti eikä tulevaisuudenkuvan tarvinnut välttämättä olla kaikilta osin positiivinen tai ongelmaton. Vaikka tulevaisuudenmuistelu-työskentelyssä ei varsinaisesti puhutakaan ongelmista, sillä tullaan kuitenkin kartoittaneeksi toiveiden lisäksi ihmisten tämän hetken huolia (Eriksson, Arnkil & Rautava 2006, 37). Salovaaran (2003–2004, 8) mukaan tulevaisuudenmuistelu on ratkaisukeskeinen toimintamalli, joka hyödyntää ihmisten voimavaroja, osaamista, tavoitteita ja unelmia. Ratkaisukeskeisyys tarkoittaa sitä, että yksilön omaa osaamista hyö-

dynnetään hänelle asetettujen tavoitteiden saavuttamiseksi. Ratkaisut ongelmiin löytyvät kiinnittämällä huomio yksilön resursseihin ja tulevaisuuteen, eikä ongelmien syntyhistoriaa tarvitse tuntea. Ratkaisukeskeiset menetelmät korostavat konkreettisia, arkisia menetelmiä tavoitteiden saavuttamiseksi. (Sosiaaliportti 2014; Sundman 1994.)

8 Narratiivinen analyysi

Perti Alasuutari kirjoittaa teoksessaan *Laadullinen tutkimus*, että laadullinen analyysi voidaan nähdä kaksivaiheisena. Nämä kaksi vaihetta analyysissä ovat havaintojen pelkistäminen ja arvoituksen ratkaiseminen. (Alasuutari 2011, 39.)

Havaintoja pelkistettäessä keskitytään vain niihin asioihin, jotka ovat kysymyksenasettelun kannalta oleellisia (Alasuutari 2011, 40–41.) Analysoidessani tutkimusmateriaalia kävin ensin kaikki nauhoitukset sekä kirjoitetun ja valokuvatun materiaalin läpi ja tiivistin niistä tutkimuskysymyksen kannalta oleellisen tarinan. Nauhoitettua materiaalia oli kaikkiaan 5 tuntia. Nauhoitukset litteroin eli kirjoitin puhtaaksi kokonaisuudessaan ja erottelin alleviivaamalla litteroinneista vankien tulevaisuutta koskevat tärkeimmät kommentit. Litteroinnin tarkoitus on helpottaa ja auttaa löytämään aineistosta tutkimustehtävän kannalta oleellinen aineisto (Hirsjärvi & Hurme 2000, 139, 142.) Rajausta oleellisen ja epäoleellisen tiedon välille syntyi niin, että varsinaiset tehtävät, joita annoin keskustelujen lomassa, säilytin tutkimusmateriaalina, mutta ryhmän aikana syntyneen vapaan keskustelun osalta otin materiaaliksi vain ne kommentit, jotka viittasivat tulevaisuus-kysymykseen tai ratkaisukeinojen saavuttamiseen, eli rajasin oleellisen aineiston tulevaisuus- ja ratkaisukeinot -teemoihin.

Päädyin analysoimaan tutkimustulokset narratiivisen analyysin keinoin, sillä ajattelin sen tukevan monipuolista tutkimusmateriaaliani sekä opinnäytetyöni tarinallista luonnetta. Narratiivisessa analyysissä muodostetaan usein ydinker-

tomuksia saatujen tutkimustulosten perusteella. Tällaisten ydinkertomusten avulla voidaan osoittaa, millaisia yleisiä ajattelu- ja toimintatapoja sekä asenteita kertomuksen eli tutkimuksen kohteena oleviin asioihin liittyy. (Heikkinen 2010, 122.)

Seuraavaksi etsin havainnoilleni yhteisiä nimittäjiä, joiden mukaan teemoittelin ne eri kategorioihin, esimerkiksi: perhesuhteet, työ ja koulutus, huono-osaisuus, onnellisuutta lisäävät tekijät. Esimerkiksi käsite perhe tai parisuhde esiintyi van- kien tuottamassa tutkimusmateriaalissa useita kertoja eri yhteyksissä, ja tein siitä yhden isomman kategorian, jonka avulla analysoin materiaalia. Tällä taval- la teemoittelemalla sain tutkimusmateriaalia vielä hallittavampaan ja helpommin tulkittavampaan muotoon. (Alasuutari 2011, 40.)

Narratiivisessa analyysissä ei kohdisteta huomiota aineiston luokitteluun vaan se luo aineiston pohjalta uuden kertomuksen. Uuden kertomuksen avulla pyri- tään tuomaan esiin aineiston kannalta merkittäviä ja keskeisiä teemoja (Heikki- nen 2010, 122.) Narratiivisen analyysin tapaan kokosin tutkimustuloksista kaksi ydintarinaa. Kirjoitin kaksi tarinaa siksi, että tuloksien osalta ei ollut selkeää yhtä suuntaa, johon tarina kulkisi, vaan vankien odotukset tulevasta jakautuivat ta- vallaan kahteen eri tarinaan. Laadullisen analyysin tarkoituksena ei ole määritel- lä keskivertotarinoita tyypittelemällä aineistoa samankaltaisuuksien mukaan, vaan huomio kiinnitetään myös vastauksista esiin nousseisiin eroavaisuuksiin. Yksikin poikkeus kumoaa säännön. (Alasuutari 2011, 42.)

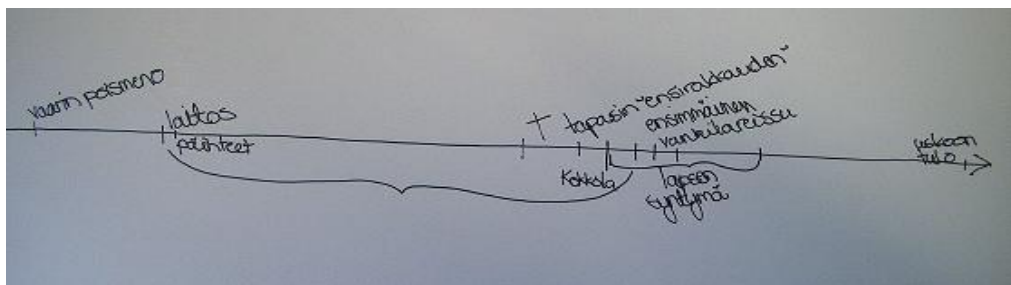
Tulokset

Tässä kappaleessa kerron teemoittelun avulla tutkimusmateriaalista nousseita tuloksia ja pohjaan niitä alun teoriaa vasten. Teemoiksi nousivat perhe ja pa- risuhde, huono-osaisuus, minäkuva ja identiteetti sekä ratkaisukeinot.

8.1 Perhe ja parisuhde

Ensimmäisen ryhmätapaamisen aikana ryhmä käsitteli onnellista muistoa menneisyydestä. Lähes jokainen ryhmän vanki esitteli muistoesineenään valokuvan tai esineen, joka muistutti heitä parisuhteesta, omasta lapsestaan tai jostain muusta läheisestä ihmissuhteesta. Oman lapsen syntymä tai parisuhteen merkittävät tapahtumat tai siirtymät, kuten avioliitto, koettiin yleisimmin onnellisina muistoina vankien keskuudessa. Parisuhteen tai lasten nähtiin olevan myös rikollista elämäntyyliä rauhoittavia ja ehkäiseviä tekijöitä sekä menneisyydessä että tulevaisuudessa.

Onnellisia muistoja olivat pääasiassa perhe, parisuhde tai lapsen syntymä, kouluajan tai työpaikan saanti sekä uskon tulo. Muina määrittelemättöminä tai ikävinä muistoina vangit kokivat laitokset, vankilatuomiot, läheisten kuolemat, ajanjaksot, jolloin oli käytetty paljon huumeita ja muita päihteitä sekä sota ja pakolaisuus.

Kuva 3. Elämänjana. (Kuva: Raisa Juupaluoma.)

Vankien tulevaisuusajatuksissa perhe ja parisuhde olivat myös erityisessä asemassa. Vastausten perusteella vangit kokivat, että tulevaisuudessa heidän onnellisuuttaan määrittävät perhe, lapsi tai parisuhde. Myös työ ja koulutus koettiin onnellisuutta lisääväksi.

”Olen onnellinen, koska olen saavuttanut tavoitteistani ensimmäisen työn ja perheen.”

”Asiani ovat tällä hetkellä hyvin sillä olen isä ja olen naimisissa, käyn töissä...”

Toiveiden kaltaisen elämäntyylin saavuttamiseksi vangit kokivat tarvitsevansa perheenjäsentensä tukea ja uskoa itseensä. Vankien monissa vastauksissa perhe ja parisuhde ovat merkittävässä roolissa. Ne ovat kannustimia rikollisuuden lopettamiselle sekä tasapainoiselle elämälle ja toimivat sosiaalisena kontrollina.

”En olisi tässä elämäntilanteessa ilman vaimoani.”

”En koskaan luovuttanut koska uskoin pystyväni parantaa elämäni ja sain tukea perheeltäni.”

Tulevaisuuskirjeistä ilmeni myös toisaalta se, että parisuhde nähtiin tässä hetkessä ja menneisyydessä stressin aiheuttajana. Tulevaisuudessa parisuhteen lopetus koettiin rauhoittavana ja positiivisena asiana.

Positiivista on ainakin se että ei tarvitse tressata mitä se nainen siellä kotosalla touhuu... Ps. nyt voi rauhassa istua tuomion.

8.2 Huono-osaisuus

Merkitsevää oli, että jokainen vanki merkitsi elämänjanalle muiksi merkittäviksi tapahtumiksi perheen lisäksi pääosin vankeustuomioita sekä laitoksissa oloaikojaan. Selkeästi positiiviset elämänmuutokset elämänjanassa olivat vaikeasti havaittavissa. Osa koki, että elämä jatkuu menneen elämän kaltaisena laitostieteineen ja ikävine muutoksineen. Huono-osaisuus vaikutti osan mielestä

olevan jatkuvaa ja sellaista, johon he eivät pysty itse vaikuttamaan. Toisaalta taas joukossa oli vankeja, jotka kokivat ikävät elämäntapahtumat opettavaisina sinänsä ja asioina, joita eivät haluaisi jatkossa uusia tai toistaa. Vangit kertoivat haluavansa itse ajaa heitä vaivanneita asioita tulevaisuudessa. He kertoivat haluavansa liittyä yhteiskuntaan ja osallistua sen toimintaan vankilasta vapauduttuaan.

”Sit ku mä vapaudun täältä, mä otan asiakseni, mä ajaudun pois sieltä nykyiseltä työuralta ja otan tän kokemuksen sellasena et mä alan ehkä tekee jotain tän asian hyväks.”

Keskustelussa nousi esiin muutaman vangin kohdalla se, ettei heillä ollut mitään hyvää sanottavaa laitoksissa oloajastaan tai hyvät kokemukset olivat pyyhkiytyneet muistista. Jokainen tapahtuma, joka laitoksissa oloajoista tuli vangeille mieleen, oli jollain tavalla ajanut heitä entistä enemmän rikoksen poluille kuin olisi ollut helpottamassa rikoksen polulta pois pääsemisessä.

Huono pärjääminen jo menneessä elämässä voi osaltaan vaikuttaa siihen, kuinka ihminen näkee oman tulevaisuutensa. Tuloksista käy ilmi, että juuri vangit, jotka olivat epävarmoja tulevaisuudestaan, kuvailivat mennyttä pääasiassa ikävien muistojen ja huonojen kokemusten kautta. He korostivat myös enemmän huono-osaisuuttaan menneessä elämässään ja tässä hetkessä.

”Mun mielestä, mun elämä ja kaikki on pimeää. Kun aina mä näin tavalliset elämät mutta mä en voi mennä. Koska tää, tää (kuva) tarkoittaa vain että tää on ikkuna. Mä näen tavallinen elämä mutta mä en voi pääse pois.”

”En mä usko et mä pärjään.. kun aina tulee uusia ongelmia.”

Huono menestyminen elämässä ja ikävät laitostokemukset näyttävät vaikuttaneen vankien ajatteluun tulevaisuudestaan. Syrjäytymiseen liittyvä kokemus siitä, ettei pysty vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun, on nähtävissä joidenkin

vankien kokemuksissa. Joidenkin vankien tunnot siitä, ettei heillä ole mahdollisuuksia esimerkiksi koulutuksen tai rikoksettoman elämän aloittamiseen viestivät huonosta itsetunnosta. Toisaalta ryhmän keskustelussa ilmeni toiveikkuutta ja tahtoa irtautua rikoskierteestä. Kouluttautumisen osalta syy vähäiseen menestymiseen nähtiin muun muassa siinä, ettei saatu tarpeeksi tukea.

*”..et jos toisella on pieniki halu muuttaa itteensä, mun mielest sitä pitää tukee.
Et siitähän se voi pienest kipinästä syttyy metsä tuleen.”*

8.3 Minäkuva ja identiteetti

Vastauksista, jotka liittyivät onnellisuuteen ja sen saavuttamiseen vaikuttaneisiin tekijöihin, erottuivat itsensä tuntemisen taito sekä tietoisuus omista toiveistaan.

”Olen onnellinen, koska tiedän kuka olen.”

” Jotta pääsin toteuttamaan toiveeni, minun piti ymmärtää mitä todella tahdoin.”

Vangit keskustelivat itsensä tuntemisen merkityksestä ja painottivat sitä, kuinka vankilassa on ollut pakko kohdata itsensä sellaisena kuin on. Aikaa itsensä tutkiskeluun on enemmän kuin aikaisemmin. Vankilasta vapautumisen jälkeen vangit näkivät itsensä perheensä parissa tai kouluttautumassa. Vastaukset jakautuivat myös hieman sen mukaan, uskoiko vanki palaavansa vankilaan takaisin vai ei. Vankilan jälkeisessä elämässä ihmissuhdetaitojen merkitys ja niiden kehittäminen koettiin tärkeäksi.

”Vankilasta vapauduttuani minä paransin ihmissuhdetaitojani ja opin hyväksymään oman elämän faktat.”

”...jatkan elämää vailla odotuksia.”

Vankien pelot tulevaisuutta kohtaan koskivat elämäntyylin muutosta ja sen haasteellisuutta. Keskustelua vankien kesken herätti myös vankilan ulkopuolella odottava kaveripiiri ja sen myötä tulevat rikolliset kuviot ja päihderikas elämäntyyli.

”Eniten pelkäsin viisi vuotta sitten että en pysty parantamaan tapojani.”

”Eniten pelkäsin viisi vuotta sitten elämäntyyliäni.”

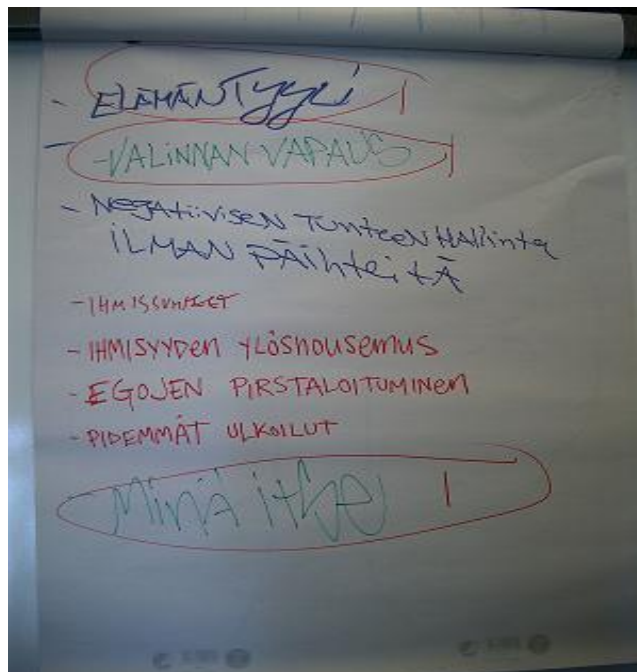
Ratkaisukeinoja pohdittaessa vangit keskustelivat siitä, kuinka sekä rutiinien suorittaminen että työssä tai koulussa käyminen vaativat mielenlujuutta ja itsetutkiskelua. Osa vangeista koki harjoittavan mielenlujuutta ja itsetutkiskelua vertaistuen avulla. Keskustelu vertaistuesta herätti myös erimielisyyksiä ryhmässä. Yksi vangeista kertoi vertaistukikokemuksestaan, jossa muutosta parempaan ei ollut tapahtunut, vaikka hän oli hyödyntänyt vertaistukea jo pidemmän aikaa. Vanki epäili että helpommin virheitä näkee toisten teoissa kuin omissaan ja arveli, ettei ole aina varmaa, että vertaistuki auttaisi kaikkia siihen osallistuneita.

”...et sinne on tullu joku 20 vuot juomatta ja se on edelleen yhtä ahdistunu ja se on siirtäny sen (riippuvuuden) johonki muuhun niiku tavallaan ku siihen viinaan... sit et ei oo päässy kuitenkaan rauhaan ku kyl monet on sit tehny tai siirtäny sen muihin vähän sellasiin hyväksytympiin juttuihin. ”

Toinen vanki oli asiasta eri mieltä ja ilmaisisikin kannakseen, että jokainen voi oppia toisen pahasta hyvää, vaikka ei olisi kokenut samaa kuin toinen.

8.4 Muutoksen kohteet

Ryhmän toisen tapaamisen aikana vangit valitsivat yhdessä tulevaisuutensa kannalta kolme heidän mielestään merkittävintä muutoksen kohdetta, joita tarkennettiin keksimällä jokaiselle kohteelle ratkaisumalleja, joiden avulla muutos on mahdollinen. Vankien kolme toivomaa muutosta tulevaisuudessa olivat elämäntyyli, valinnanvapaus sekä ”minä itse”.

Kuva 4. Muutoksen kohteet. (Kuva: Raisa Juupaluoma.)

Elämäntyyli muutoksen kohteena yhdistyi monessa asiassa myös minä itse -kohteeseen, ja käyn ne tässä läpi yhdessä, sillä niin ryhmäkin sen lopulta tapaamisen yhteydessä kävi läpi. Elämäntyylin ja itsensä muuttamisessa tärkeimmiksi osa-alueiksi vangit listasivat uskollisuuden ja rehellisyyden itseään ja muita kohtaan. Vangit kokivat, että heidän tulisi tehdä realistiset tavoitteet, jotta olisi mahdollista saada aikaan muutos elämäntyyliin. Realistiset tavoitteet taas vaatisivat omien lähtökohtien ja tosiasioiden hyväksymisen.

Perhekeskeisyys nähtiin muutosta tuottavana tekijänä sekä itseä että elämäntyyliä muutettaessa. Perhekeskeisyyttä lisäävinä tekijöinä nähtiin rakkaus ja sen osoittamisen taito, usko perheeseen ja omaan elämään sekä entisestä elämästä irtaantuminen. Vankien mielestä rikollinen ura ei sopinut yhteen perhe-elämän kanssa.

Muutos päihteettömäksi nousi yhdeksi tekijäksi elämäntyylin muutoksessa. Vangit ilmaisivat päihteettömyyden vaikuttavan ratkaisevasti myös rikosuralta pois pääsyyn.

Yksi vangeista pohti sitä, että muutoksen kohteet itsessä ja elämäntyyliässä olivat toisiinsa vaikuttavia tekijöitä. Itsensä ja elämäntyylinsä muuttaminen eivät toimi ilman muutosta molemmissa. Eli vangin mielestä muutos vain toisessa kohteessa ei ole mahdollinen.

Valinnanvapaus elämänmuutoksena tuotti keskustelua siitä, kuinka vangit kaipasivat enemmän kunnioitusta. Yksi valinnanvapauden teema oli 'uskoa sanottavaan', jolla vangit tarkoittivat sitä, että heitä kuunneltaisiin enemmän ja asiat, jotka heitä esimerkiksi vaivaavat, otettaisiin tosissaan eli niin kuin vanki sen kokee. Kunnioituksen puute nähtiin keskustelussa ongelmana pääasiassa vankilassa.

"Mä oon vaan miettinyt sitä, et mitä mitä ihmeen taikatemppui pitää tehdä että että sun sanaan niinku uskotaan. Pitääks sun heittää voltti?"

Keskustelu oli kiihkeää aiheesta ja mielipiteet asiasta jakautuivat ryhmän kesken. Osa ryhmästä koki, että kunnioituksen puutteeseen voi myös vaikuttaa itse esimerkiksi ajamalla vankien asiaa tuomion jälkeen. Tulevaisuudessa eräs vanki ilmaisi haluavansa toimia vankien "äänenä" eli tuoda vankien kokemuksia ja huono-osaisuutta esille julkisuudessa.

8.5 Normaalius

Elämäntyylistä puhuttaessa nousi keskusteluun käsite ”normaali kansalainen”. Eräs vanki pohti, että rikoksen polulta pääsemiseksi tulisi elää kuin normaali kansalainen. Hän kyseenalaisti vankien normaalin kansalaisuuden. Tämä näkemys jakoi mielipiteitä; osan vankien mielestä vangit ovat samalla tavalla normaaleja kuin muutkin, osa vangeista taas ajatteli, ettei ihminen voi olla normaali kansalainen vankilasta käsin.

Käsite normaalius tuli esille myös muissa yhteyksissä, kuten normaali elämäntyyli. Normaalin elämäntyylin nähtiin sisältävän perheen ja kodin sekä arjen rutiineja, joita vankien mielestä ovat koulu, työ, harrastus ja ihmissuhteet. Yksi vanki ehdotti normaalin elämäntyylin rutiineihin myös vankilaa. Osa vangeista tyrmäsi heti ajatuksen siitä, että vankila kuuluisi osaksi heidän rutiinejaan, vaikkakin osalla vangeista oli jo uusi tuomio tiedossa ja suorittamatta.

”Ei todella kuulu. Vaik mä tänne palaan, ni ei se (vankila) rutineihin kuulu. Ja vaik mä palaan monta kertaa kyl mul nyt loppu tohon viimeks tohon kertaa. ...todellaki.”

Normaali elämäntyyli sai myös kritiikkiä vankien keskuudessa, kun yksi vanki ilmaisi sen olevan ”orjuutta”. Yhtenä rutiinina normaaliuden saavuttamiseksi hän ehdotti olevan:

”Täysipainoiseksi järjestelmän orjaksi alkaminen.”

”Sinne niin orjaks vaan.”

Keskustelu arjen rutiineista ja niiden ylläpitämisestä herätti keskustelua myös päätöksessä pysymisestä yhtenä ratkaisukeinona tavoiteltaessa normaaliutta. Konkreettisesti päätöksessä pysyminen vaatii vankien mielestä itsekuria, itse-

tutkiskelua ja mielenlujuuden kehittämistä, sekä omien motiivien tutkiskelua ajoissa.

”Mielenlujuuden kehittämistä. Päättää et käy siel töissä tai koulussa tai jossai, ja siel myös käy eikä lähe tekee mitää muuta.”

Yhtenä elämäntyylin merkittävänä muutoksen kohteena vangit nostivat esiin koulutuksen ja ammatin. Muutokset niitä varten eivät olleet vankien mielestä pelkästään vankien tehtävissä vaan ratkaisukeinot olivat ryhmän mielestä usein vankien itsensä saavuttamattomissa. Muu yhteiskunta ja vankeinhoitoalan työntekijät vaikuttavat vankien koulutuksen ja ammatin hankinnan toteutumiseen vankien mielestä enemmän kuin vanki itse. Koulutus vaatii joidenkin vankien mielestä enemmän uskoa vankeihin ja heidän valintoihinsa, sekä kannustusta tekemiseen ja kouluttautumiseen.

”Vaik onki päihdevammanen ja rikoskierre on pitkä ja näin pois päin.. et jos toisella on pieniki halu muuttaa itteensä, mun mielest sitä pitää tukee. Et siitähän se voi pienest kipinästä syttyä metsä tuleen.”

Ryhmässä oli vankeja joilla on lapsia. Vangit tahtoivat muutosta itsessään ja toivoivat olevansa jatkossa muun muassa parempia vanhempia lapsilleen ja muutoinkin ”parempia ihmisiä”. Paremmalla ihmisellä vangit viittasivat rikoksetomaan elämäntyyliin. Ratkaisukeinoja paremmaksi ihmiseksi tulemiseksi sekä tätä muutosta tukevia tekijöitä vankien mielestä ovat laitoksista pois pysyminen, päihteettömyys, erilaiset arjen rutiinit, ihmissuhteet ja perhe. Muita itsensä muuttamisen tärkeitä tukijoita vangit ajattelivat olevan itsensä toteuttaminen ja itsensä kuntouttaminen.

Koulutuksen osalta vangit kokivat tarvitsevänsä vahvuutta kunnioittaa lakeja, lisää valinnanvapautta, kiinnostavan alan, päihteettömyyttä, kannustusta, saada tehdä omien voimien mukaan, aktiivisuutta sekä taitoja selvitä byrokratian ”rat-
taista”.

8.6 Kirjeet tulevaisuudesta

Tulevaisuus-kirjeen työstämisen ryhmäläiset aloittivat kertaamalla aikaisempien tapaamiskertojen sisältöä, sekä hiljentymällä hetkeksi kuvittelemaan itseään ja elämäntilannettaan viiden vuoden päähän tulevaisuuteen. Ryhmän viimeisessä tapaamisessa paikalla oli viisi vankia kuudesta yhden ryhmäläisen vapauduttua ennen viimeistä kokoontumista.

Kirjeet jakaantuivat kahteen eri ryhmään – kirjeisiin, joissa kirjoittaja oli päässyt rikoksen kierteestään ja rakentanut elämäänsä uusilla tekemisillä ja harrastuksilla sekä kirjeisiin, joissa kirjoittaja joko odotti uutta tuomiota täytäntöön pantavaksi tai oli kirjoitushetkellä vankilassa.

Kirjeet, joissa tulevaisuus oli rikokseton, sisälsivät tarkempaa kuvausta elämäntavoista sekä vapaa-ajan harrasteista. Yksi vanki kuvaa kirjeessään esimerkiksi juhannusta mökillä ja yhdessä tekemistä perheen ja sukulaisten kanssa. Kirjeestä ilmenee, että hän on laittanut mökkiä ja sen pihaa kuntoon juhlia varten. Kirjeet, joissa tulevaisuuden elämäntilanne on kirjeen mukaan rikokseton, mainitaan vaimo ja lapsi sekä muita perheenjäseniä ja sukulaisia.

Tulevaisuus tuo kirjeessä osalle koulutustodistuksen sekä pääsyn työelämään. Myös käsite normaalius on nostettu tulevaisuuden elämäntilannetta kuvaamaan.

"Asiat on normaalisti niinkuin toivoit aina."

Osa vangeista kirjoitti kirjeeseensä neuvoja ja lohduttavia asioita tähän päivään. Neuvot ja lohdutukset koskivat tämän hetken ongelmia tai askarruttavia asioita, kuten mahdollisuutta perhetapaamisiin sekä asioiden oikein tekemistä elämässä.

Osa vangeista kirjoitti kirjeessään elämänsä jatkuvan tulevaisuudessa samaan tapaan kuin tänäkin päivänä. Elämäntilanne ja -tyyli eivät ole muuttuneet viiden vuoden aikana paljoakaan, ja seuraava ”linnareissu” odottaa jo tulevaisuudessa tai on jo menossa.

”Eihän tähän elämään kauheasti ole tullut muutosta”

Perhe tai parisuhde mainittiin näissä kirjeissä harvemmin, jo jos ne mainittiin, sävy oli negatiivinen, kuten parisuhteen rikkoutuminen. Toisaalta parisuhteen loppuminen nähtiin helpottavana tekijänä tulevaisuudessa, koska se takasi vangille mahdollisuuden rauhoittua nyt ”istumaan tuomionsa” loppuun ja lopettamaan stressaamisen naisen takia.

Kirjeissä, joissa rikollinen elämäntapa oli tulevaisuudessa jatkunut, otettiin esille vanhat kaveripiirit ja niihin palaaminen. Syyksi rikoksen poluille palaamisessa katsottiin olevan katkeruus yhteiskuntaa kohtaan.

Poikkeavana kirjeiden joukossa oli kirje, jossa oli vain elämänohje tulevaisuutta varten. Kirjeessä ei ollut tarkempaa kuvausta tulevaisuudesta tai vangin tilanteesta. Ohjeena itselleen hän oli kirjoittanut kirjeeseensä

”Älä välitä ja koita ymmärtää.”

Ohje antaa kuvan siitä, ettei elämä ole vangille vielä selkeää tulevaisuuden osalta ja asiat tuntuvat haastavilta ehkä senkin takia, ettei hän pysty kaikkeen vaikuttamaan itse. Ohjeen voi tulkita monella tavalla, mutta se antaa oletuksen siitä, että on asioita, joista hän välittää liikaa, ja tulevaisuudessa hänen on helpompaa elää sen enempää välittämättä. Itselleni syntyi myös tunne siitä, että tulevaisuus pelottaa vankia jollain tavalla ja sen mukanaan tuomat elämäntapahumat ovat arvaamattomia.

Kuoreen vangit kirjoittivat lähettäjän osoitteen kuvaamaan vielä omalla tavallaan sitä, mitä he tulevaisuudeltaan odottavat. Osassa kirjeistä oli vankilan osoite tai elämäntilanteeseen muuten osuvasti viittaava osoite ja osassa kuviteltu oman kodin osoite.

9 Kaksi erilaista tarinaa

Narratiivisen analyysin mukaan olen luonut kaksi ydinkertomusta, jotka ovat syntyneet vankien tuottaman materiaalin, kuten kirjeiden, elämänjanojen sekä kuvien, perusteella. Kertomukset kuvastavat ryhmän tulevaisuuden odotuksia, ja olen koonnut niihin ryhmän aikana keskusteluista ja muusta materiaalista nousseet pääteemat. Päädyin kirjoittamaan kaksi erillistä kertomusta, sillä toiseen niistä olen koonnut ryhmästä nousseet pääsuuntaukset ja toiseen taas selkeästi muista eroavat käsitykset vankien tulevaisuuden odotuksista. Kertomukset ovat yleistyksiä siitä, mitä ryhmässä kuulin, ja pohjautuvat tuloksenosiossa saamiini tietoihin. Kertomusten henkilöt ovat keksittyjä, eivätkä nimet siis liity ryhmään millään tavalla. Seuraavissa kahdessa alaluvussa ovat tutkimusmateriaaleista syntyneet kaksi ydinkertomusta kirjeen muodoissa.

9.1 Valoa tunnelin päässä

Vesa on 30-vuotias mies, nyt ensimmäistä kertaa vankilassa. Rikoksensa hän on tehnyt ollessaan vielä nuori mies. Vankilan hän kokee väliaikaisena elämänvaiheena ja odottaa kovasti pääsevänsä takaisin siviiliin. Siviilissä häntä odottaa hänen oma perheensä, vaimo ja lapsi. Tulevaisuusryhmään hän on tullut, jotta pääsisi keskustelemaan toisten kanssa sekä kuluttamaan aikaa vankilassa.

Muistoesineenään Vesa tuo ryhmään kuvan vaimostaan ja nostaa sen elämänjanalla tärkeimpien muistojen kohdalle. Muita tärkeitä muistoja Vesalle ovat lap-

sen syntymä ja opiskelupaikan saanti sekä uskoon tulo. Elämänjanaan hän merkitsee myös ajanjakson, jolloin hän on käyttänyt runsaasti päihteitä, sekä vuoden, jolloin hän joutui laitokseen ensi kertaa. Vesa kertoo menneestään sekä positiivisia että negatiivisia asioita ja tapahtumia.

Tulevaisuudelta Vesa odottaa perhe-elämää sekä tasapainoista ja ”normaalia” arkea. Onnellisuutta ja tasapainoa tulevaisuudessa hänen elämänsä tuovat lapsi ja perhe sekä työpaikka. Tulevaisuudessa Vesa ei näe enää itseään uudestaankin vankilassa, vaan hän on päättänyt, ettei ajaudu sinne toistamiseen. Eniten Vesa pelkää tällä hetkellä, ettei onnistukaan parantamaan tapojaan ja lopettamaan rikollista uraansa. Elämäntyylin muuttaminen tuntuu hänestä kaikkein raskaimmalta. Jotta kaikki olisi hyvin tulevaisuudessa, Vesa kokee, että huumeista ja liiallisesta päihteidenkäytöstä on vieroituttava kokonaan. Hän on osallistunut AA- ja NA -ryhmiin aikaisemmin ja kokee ne hyödyllisiksi ja tulosta tuottaviksi. Vesa pitää keskustelua samankaltaisessa tilanteessa olevien kanssa tehokkaana keinona kohdata itsensä ja oppia toisten, sekä omista virheistä.

Tulevaisuusryhmän kolmannella tapaamiskerralla jokainen kirjoittaa kirjeen itselleen viiden vuoden päästä tulevaisuudesta tähän hetkeen. Vesa kirjoittaa kirjekuoreen kuvitellun osoitteen ja kirjekuoresta ilmenee, että se menee koko Vesan perheelle. Kirjeessään Vesa kertoo olevansa tulevaisuudessa elämänsä tyytyväinen ja löytäneensä elämänsä tasapainon. Asiat, jotka ovat häntä askarruttaneet tai pelottaneet, ovat ratkenneet parhain päin. Hän asuu perheensä kanssa ja viettää heidän ja muiden sukulaistensa parissa laatuaikaa. Vesa näkee tulevaisuudessaan mökin ja perunamaan sekä yhteistä ruoanvalmistusta. Kirjeestä ilmenee, että Vesa on jättänyt rikokset taakseen ja löytänyt rauhan perheensä parissa. Hän on oppinut nauttimaan arkisista asioista ja luopumaan entisestä rikollisesta ja huumeisesta elämästään.

Jotta Vesa on päässyt irti menneestä elämästään ja elämäntyylistään, hän on joutunut irtautumaan entisistä kaveripiireistään ja hakemaan töitä. Vesa on käynyt koulut loppuun ja saanut lopulta ammattiin ja työpaikan. Koulun loppuun

saattaminen ja työpaikan saaminen on ollut työlästä, ja Vesa kokeekin että perheen sekä muiden tahojen kannustus ja tukeminen on ollut välttämätöntä työn saannin kannalta.

9.2 Tulevaisuus kaltereiden takana

*Tero on hieman yli kolmenkymmenen ja nyt kolmatta kertaa vankilassa. Kera-
van vankila on hänelle entuudestaan tuttu, sillä siellä hän on viettänyt edellisen-
kin tuomionsa. Muistoesineekseen hän valitsee kuvan, jossa on kaltereita. Tero
kertoo, ettei hänellä ole paljoakaan hyviä muistoja menneestä ja ainoa kuva,
joka ensimmäisenä häntä menneisyydestä muistuttaa, on kuva kaltereista. Kal-
tereiden takana on valoa, mutta Tero kertoo, ettei koskaan voi päästä sinne.
Elämänjanaanä hän kirjoittaa ylös vuodet, jolloin hän mennyt laitokseen ja tul-
lut sieltä pois. Laitosten väliin hän mainitsee ammattikoulun sekä ajankohdan,
jolloin huumeet ovat tulleet mukaan hänen elämäänsä. Janalle ilmestyy myös
vaaka-symboli kuvastamaan elämänvaihetta, jossa Tero kertoo punninneensa
elämän arvojaan sekä elämäntapaansa ankarammin kuin koskaan aikaisem-
min.*

*Tulevaisuusaiheisia lauseita kirjoittaessaan Tero kertoo, että vankilasta vapau-
tuessaan hän jatkaa elämäänsä vailla odotuksia. Odotuksettomasta tulevaisuu-
desta kertoo myös se, että Teron mielestä hänen asiansa ovat tulevaisuudessa
hyvin, kunhan vain hänen hengityksensä kulkee ja pulssi tuntuu. Hän aikoo tu-
levaisuudessa parantaa ihmissuhdetaitojaan ja oppia hyväksymään oman elä-
mänsä faktat. Onnellisuuden kannalta Tero pitää tärkeänä sitä, että hän tulevai-
suudessa tietää, kuka hän itse on ja mitä hän todella tahtoo.*

*Tulevaisuus-kirjeessään itselleen Tero kertoo olevansa vankilassa tai kohta
lähdössä sinne ja hän vain odottaa poliisien tulevan hakemaan häntä. Kirjekuo-
reen on kirjoitettu määränpääksi vankila. Elämässään hän ei näe kauheasti
muutosta sen lisäksi, että hän on eronnut parisuhteestaan. Tämän hetkisen*

vankilatuomion päätyttyä Tero kirjoittaa olevansa luultavasti niin katkeroitunut yhteiskuntaan, että uskoo ajautuvansa jo siksi takaisin vanhoihin piireihin sekä rikosten poluille. Positiivisena asiana Tero nostaa kirjeessään esille sen toiseikan, ettei hänen enää tarvitse tulevaisuudessa seuraavalla vankilareissullaan stressata tyttöystävänsä tekemisiä siviilissä kun parisuhde on nyt ohi. Tulevaisuudessa hän voi istua tuomionsa siltä osin rauhassa. Tero kirjoittaa kirjeen loppuun elämänohjeen itselleen: ”älä välitä ja koita ymmärtää”.

9.3 Johtopäätökset

Vankien tulevaisuuden odotukset jakautuivat tulosten mukaan kahteen osaan, heihin, jotka odottivat rikosuransa jatkuvan ja heihin, joiden odotuksena oli, etteivät he jatkaisi rikollista toimintaa tulevaisuudessa.

Johtopäätöksinä vankien kokemasta huono-osaisuudesta voi päätellä, että siitä koettiin osaltaan mahdottomaksi päästä pois tai sen koettiin olevan voimistava tekijä tulevaisuutta ajatellen. Huono-osaisuus nähtiin jatkuvana ja tiettyjen yksilöiden elämää hallitsevana asiantilana. Toisaalta vaikeat elämäkokemukset sekä epäonnistumiset tuottivat osan mielestä tahtoa muuttaa asioita jopa yhteiskunnallisella tasolla. Kokemus huono-osaisuudesta lisäsi tahtoa muuttaa omaa elämäntapaa ja -tyyliä ja auttoi selventämään, mitä vanki todella tahtoi tulevaisuudeltaan.

Tulosten mukaan vaikuttaisi, että kokemus huono-osaisuudesta tässä hetkessä vaikutti vankien tulevaisuuden odotuksiin. Vangit jotka tunsivat, että menneisyys ja nykyhetki eivät ole tarjonneet vaihtoehtoja heidän omien toiveidensa kaltaisen elämänkulun rakentamiseen, näkivät myös tulevaisuutensa synkempänä, ja yleisemmin he myös näkivät rikosuransa jatkuvan vielä viiden vuoden päästä. Jotkut vangeista taas näkivät vankilasta vapautumisen jälkeen itsensä tekevässä niistä asioita, joita toivoi tulevaisuudeltaan. Vangit, jotka kokivat menneisyyden ja nykyhetken vahvistavana tekijänä elämässään, olivat tyytyväisempiä

tähän hetkeen sekä tulevaisuuden näkymäänsä. Samaiset vangit olivat myös toiveikkaampia elämästään tulevaisuudessa.

Vankien itsetunnon ja minäkuvan merkitys tuli esiin tulevaisuus-aiheesta keskusteltaessa sekä tulevaisuus -kirjeessä. Muutoksen kohteita laadittaessa merkittävää oli, että vangit, jotka näkivät tulevaisuutensa toiveikkaampina, näkivät myös useammin itsensä vaikuttamassa elämäänsä koskevien muutosten onnistumiseen. He kokivat omilla valinnoillaan ja teoillaan olevan merkitystä heidän elämänkulkuunsa. Huomion arvoista on myös, että vangeilla jotka kokivat näin, oli perhettä tai parisuhde vankilan ulkopuolella. Taas toisaalta vangit, jotka näkivät itsensä vankilassa tai muissa ongelmassa tulevaisuudessakin, kokivat, etteivät pysty vaikuttamaan samassa määrin oman elämänsä kulkuun. Esimerkiksi seuraava vankilatuomio nähtiin melkeinpä vääjäämättömänä. Laitoskierteet ja elämän muut vaikeat jaksot vaikuttivat melko selkeästi vankien kokemukseen siitä, kuinka paljon hänellä on vaihtoehtoja elämänsä suhteen.

Näyttäisi siltä, kuten Timosen (2009) väitöskirjassakin ilmenee, että jotkut vangeista kokivat voimattomuutta rikosuralta pois pääsemiseksi. Vangit ajattelivat, etteivät he ole itse tehneen tietoisista valintoja siitä, tekevätkö he rikoksia vai ei. Tämä ajatus heijastuu tuloksien mukaan myös heidän tulevaisuuden näkyyensä niin, että rikollisuus heidän osaltaan jatkuu myös tulevaisuudessa. Sosiaalisen pääoman eli perheen ja lasten merkitys lisäsi vankien motivaatiota rikollisen käyttäytymisen lopettamiseen. Myös Kivivuoren ja Linderborgin (2009) lyhytaikaisvankeja koskevan tutkimuksen mukaan kaikilla vangeilla ei ole samanlaiset valmiudet muutokseen elämässään, ja silloin myös sosiaalisen pääoman merkitys on suhteessa vangin motivaatioon rikosuralta pois pääsemiseksi.

10 Pohdinta

10.1 Tutkimustehtävään vastaaminen

Opinnäytetyöni tutkimustehtävänä oli selvittää nuorten vankien tulevaisuuden odotuksia, sekä heidän kokemiaan haasteita toiveiden saavuttamiseksi. Tavoitteenani oli kuulla vankeja ja heidän tulevaisuuden kertomuksiaan ja luoda niistä yhteinen tarina vankien tulevaisuudesta. Pääasiassa ryhmätyöskentely auttoi vankeja tulevaisuuden suunnittelussa ja ryhmätyöskentelymenetelmät antoivat vinkkejä siitä, miten tulevaisuuttaan voi suunnitella. Samalla ryhmän avulla vankilan työntekijät saavat lisätietoa vankien tulevaisuuden odotuksista ja myös asioista, jotka vaikuttavat siihen millaisia nuo odotukset ovat.

Jo tutkimusta aloittaessani itselläni oli ennakkokäsityksiä siitä, millaisia tuloksia vankien tulevaisuuden odotuksista olisi luvassa. Arvioin, että tulevaisuusmuistelu ja narratiivisuus eli tarinalliset menetelmät yhdessä tuottavat hyvinkin monipuolista materiaalia ja toisistaan poikkeavia tarinoita.

Tutkimus tuotti runsaasti materiaalia ja vangit toivat ryhmän aikana esiin paljon aiheita, joita en opinnäytetyön suunnitelmavaiheessa voinut kuvitellakaan. Teettämäni tehtävät ryhmässä tuottivat materiaalia vankien tulevaisuuden odotuksista. Koen myös, että muistojen tarkasteleminen ryhmän alussa oli tarpeellinen ja tuotti tietoa siitä, millaisia ajatuksia vangeilla oli itsestään ja millaisista lähtökohdista he olivat. Muistojen kautta tuntui myös loogisemmalta siirtyä tulevaisuuden suunnittelemiseen.

Tulevaisuusmuistelu aineistonkeruun menetelmänä oli onnistunut valinta varsinkin ryhmän lopussa vankien kirjoittamien kirjeiden osalta. Tulevaisuuden muistelun kautta sain selville vankien tulevaisuuden odotusten lisäksi myös tämän hetken pelkoja sekä vankien ajatuksia siitä, minkä asioiden he kokevat vaikuttavan itsensä lisäksi tulevaisuuteensa. Merkittävää tutkimusmateriaalista

saamaani tietoa oli vankien kokemus siitä, että perheen ja parisuhteen rooli rikoksettoman elämän kannalta oli tärkeä.

Keräämäni aineiston perusteella voin esittää, millaisia tulevaisuuden odotuksia vangeilla on ja mitkä tekijät vaikuttavat vankien odotusten saavuttamiseen. Tuloksista syntyneiden uusien tarinoiden avulla saa kuvan siitä, millaisia vankien kuvat tulevaisuudestaan olivat yleisesti.

10.2 Tutkimuksen eettisyys

Tässä luvussa tarkastelen ja arvioin opinnäytetyöni eettisyyttä ja luotettavuutta. Arvioinnin kohteena ovat muun muassa tutkimuksen avoimuus. Tarkastelen myös opinnäytetyöni validiutta sekä reliabiliteettia eli tutkimuksen toistettavuutta ja luotettavuutta.

Tutkimusetiikka nähdään sekä teknisenä että metodologisena tehtävänä. Tekninen eettisyys määritellään tiettyjen eettisten normien noudattamisena, joita työni kannalta ovat ryhmäläisten informointi sekä anonymiteetin säilyttäminen, tutkimusmateriaalin käsittely ja siihen kuuluvien lupien hankinta sekä tulosten esittäminen. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 125–126.)

Teknisen eettisyyden ehtojen näen toteutuvan opinnäytetyössäni. Ennen ryhmän kokoamista pidin vankilassa infotilaisuuden isommalle ryhmälle vankeja, jolloin kerroin kuka olen ja mitä olen tulossa tekemään vankilaan. Kerroin ryhmän olevan opinnäytetyöni tärkeä osa, josta kerään tutkimusmateriaalini. Kerroin myös yksityisyyden suojasta ja anonymiteetistä, eli siitä, ettei heidän henkilökohtaisia tietoja levitellä ulkopuolisille, vaan heidän identiteettinsä jää vain ryhmän jäsenten tietoon. Pyysin kaikilta ryhmään osallistuneilta vangeilta yksilöidysti luvan käyttää ryhmästä saatua materiaalia opinnäytetyössäni. Suostumusasiakirjassa pyysin myös lupaa ottaa valokuvia ryhmän tuotoksista sekä lupaa nauhoittaa ryhmätapaamiset ääninauhurilla. Jokainen ryhmäläinen oli suos-

tuvainen kaikkiin edellä mainittuihin pyyntöihin. Kaikki tutkimusmateriaali on ollut vain minun nähtävilläni ja käytettävissäni. Ryhmän tuotokset analysoituani olen hävittänyt ne, etteivät ne joutuisi ulkopuolisten käsiin.

Yhtenä teknisenä eettisenä ehtona ryhmän kannalta oli sääntöjen yhdessä luominen ryhmätoiminnalle. Ryhmän sääntöinä olivat muun muassa toisten kunnioittaminen ja vaitiolovelvollisuus, joilla vangit tarkoittivat, ettei ryhmän asioista puhuttaisi ryhmän ulkopuolisille. Muita sääntöjä olivat puheenvuoron pyytäminen viittaamalla ja että keskustelu ryhmässä olisi vapaata, mutta kuitenkin aiheeseen liittyvää.

Tutkimusetiikan toinen tehtävä on metodologinen. Metodologisen tehtävän näkökulmasta sekä tutkimusaiheen valinta, että syy miksi tutkimus tehdään, on eettinen valinta. (Tuomi & Sarajärvi 2002, 125–126.) Opinnäytetyöni aihe syntyi henkilökohtaisesta kiinnostuksestani vankilamaailmaa sekä vankien tulevaisuusnäkyymiä kohtaan. Ryhmän avulla tarkoitukseni oli saada kohdata kohde-ryhmään kuuluvia vankeja ja antaa heille mahdollisuus kertoa omin sanoin tarinaansa. Vankien oma kuva tulevaisuudestaan innosti minua aiheena luettuani rikosseuraamuslaitoksen julkaiseman artikkelin lyhytaikaisvangeista ja heidän tulevaisuusennusteistaan. Mielestäni tulevaisuusteemaan ei liittynyt vankien kannalta eettisesti arveluttavia tai vaikeita asioita, vaan pikemminkin ryhmä antoi mahdollisuuden vangeille pysähtyä miettimään tulevaisuuttaan ja mahdollisuuksiaan ja tarjosi menetelmiä tulevaisuuden suunnittelua varten.

10.3 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksen validiteetin ja realibiliteetin tarkasteleminen on tärkeää tutkimuksen luotettavuuden arvioimisen kannalta. Validiteetillä tarkoitetaan työn ja tutkimusmenetelmän pätevyyttä, eli sitä, vastaako tutkimus tuloksillaan siihen, mitä alun perin on lähdetty selvittämään. Tutkimusmenetelmien validiudella tarkoitetaan sitä, että tutkimuksessa käytetyillä menetelmillä tutkitaan sitä, mitä on ollut

tarkoitus tutkia. Realibiliteetti ilmaisee sen, miten luotettavasti ja toistettavasti käytetty tutkimusmenetelmä mittaa haluttua ilmiötä. Tutkimustulosten osalta realibiliteetti arvioi sitä, ovatko tutkimustulokset sattumaa vai ovatko ne toistettavissa. (Hirsjärvi ym. 2009, 213.)

Hyödynsin materiaalien keräämisessä tulevaisuusmuistelua yhdessä narratiivisen tutkimusmenetelmän kanssa. Narratiivisuus eli tarinallisuus sekä tulevaisuusmuistelu tutkimusmenetelmänä tuottivat runsaasti erilaista materiaalia vankien tulevaisuuden odotuksista. Tarinat ja muut kirjoitustyöt sekä vapaamuotoiset keskustelut olivat työni kannalta tärkeitä välineitä ja ne mahdollistivat ryhmäläisten subjektiivisten kokemusten kuulemisen. Tulosten luotettavuuden kannalta on oleellista kertoa lukijalle, miksi tuloksista on tehty tiettyjä tulkintoja (Hirsjärvi ym. 2009, 233). Lukijaa helpottamaan ja työn luotettavuutta lisäämään olen ottanut tekstiin mukaan suoria lainauksia sekä vankien keskusteluista että kirjallisista tuotoksista.

Kokemuksen tutkimus on perusteiltaan subjektiivista. Narratiivisuus tutkimusmenetelmänä ja tutkimusotteena ei pyri löytämään objektiivista ja ainoaa totuutta, mutta se tuottaa jonkin autenttisen näkökulman todellisuuteen. Narratiivisten tutkimusmenetelmien ja analyysien avulla saadaan tietoa kertomusten ja kokemusten jakamisen kautta. Ne tuottavat kertomusten kautta tietoa itsestä sekä maailmasta ja rakentavat samalla identiteettiä. (Perttula 2005, 143 & Heikkinen 2010, 119–120.) Narratiivit eivät ole suora kuva todellisuudesta, vaan kertomusten tarkoituksena on vakuuttaa todentunnusta. Kertomukset ovat kertojalle itselleen paikkaansa pitäviä ja tosia. (Heikkilä 2001, 127.)

Reliaabeliutta tarkasteltaessa on tärkeää huomioida vankien yksilölliset kokemukset. Ryhmän kokoaminen toistamiseen tuottaisi mielestäni paljon samankaltaisia tuloksia, sekä myös useita poikkeuksia jo tutkimusmenetelmän luonteen kannalta. Tutkimukseni tulokset eivät siis ole yleistettävissä. Sen sijaan reliaabelius ryhmän kannalta on arvioitavissa juuri menetelmien sopivuutena suhteessa tutkimuksen aiheeseen. Myös tutkimuksen olosuhteilla on vaikutusta re-

liabiliteettiin. Ryhmän aikana hyödynsin monenlaisia menetelmiä, kirjoittamista, piirtämistä, valokuvia sekä keskustelua. Olin tehnyt ennen ryhmän alkua suunnitelman jokaista tapaamista varten ja ryhmätapaamisten johdonmukaisuutta pyrin lisäämään kronologisella järjestyksellä menneestä tulevaan tapaamisten sisällön kulun osalta.

Toisaalta hyödyntämäni tutkimusmenetelmät tuottivat tietoa ja tarinoita paljon muusta tutkimusaiheeni ulkopuolelta. Tarinallisuuden hyvänä puolena koin juuri materiaalin runsauden ja sen hyödyntämisen mahdollisuudet, toisaalta taas haastavana tekijänä tarkoituksellisen materiaalin rajaamisen muusta tuotoksesta.

Tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa on todettava, että ryhmän kesto, josta tutkimusmateriaali on kerätty, jäi niukaksi ja vaikuttaa osaltaan tutkimustulosten luotettavuuteen. Vangeilta ja toiselta ohjaajalta saadun palautteen mukaan ryhmän kesto olisi saanut olla pidempi. Itsekin jäin jo ryhmätapaamisten aikana pohtimaan keskusteluissa nousseita asioita ja sitä, miten mielenkiintoista niihin olisi voinut olla paneutua enemmän, mutta aika oli hyvin rajallinen. Ensimmäinen tapaaminen ryhmän kanssa meni paljolti tutustumiseen ja ryhmätoimintaan virittäytymiseen. Vasta jälkimmäisten tapaamisten aikana pääsimme työstämään aiheita, joista olin enimmäkseen työni kannalta kiinnostunut.

Monenlainen toiminta ja tekeminen mahdollistivat useammalle ehkä jopa jokaiselle ryhmän jäsenelle jonkin miellyttävän toiminnon. Useat eri tutkimusmenetelmät tuottivat runsaasti erilaista materiaalia ja lisäsivät näin itsessään tutkimuksen luotettavuutta. Toisaalta ryhmän lyhyt kesto ja nopea tehtävästä tehtävään siirtyminen saattoi vaikuttaa osaltaan vastausten laatuun ja luotettavuuteen. Syvällisemmän tiedon saamiseksi uskon, että ryhmän olisi pitänyt toimia yhdessä huomattavasti pidempään, niin että olisin tullut ohjaajana tutuksi menetelmiltäni ja ohjaustyyliltäni ja että ryhmän kesken olisimme saaneet aikaan luotatuksen.

Tutkimusmateriaalia analysoidessani pysähdyin monessa kohti pohtimaan sitä, mikä työni kannalta on oleellista. Jokainen ryhmätapaaminen on nauhoitettu, joten nauhoitemateriaalia oli yhteensä noin viiden tunnin verran ja siihen mahtui myös tutkimukseni kannalta epäoleellista keskustelua. Materiaalin tärkeyden arvioiminen tuotti paljon haasteita. Laadullisen tutkimuksen erityispiirteenä pidetään sitä, että se tuottaa kohderyhmästä eli tässä tapauksessa vangeista yksilöllistä tietoa jokaisesta. Saatu materiaali oli siis hyvin monipuolista suurelta osin ja yhtenäisen linjan löytäminen oli aluksi vaikeaa. Aineiston käsittelyssä näin parhaaksi käyttää narratiivista analysointitapaa kokoamalla teemoitelluista tuloksista kaksi ydintarinaa.

10.4 Sosiaalialan näkökulma

Vuonna 2006 voimaantullut vankeuslaki korostaa rangaistusajan suunnitelmallisuuden merkitystä vankien tulevaisuudelle. Aikaisemmin vankeinhoidon tehtävänä oli tehdä vangista vaaraton ja eristää niin, että ihmisten normaali elämä vankilan ulkopuolella olisi turvallista. Vankiloiden tehtävänä on ennen ollut ehkäistä esimerkiksi uusintarikollisuutta pelokkeiden avulla. Uusimman vankeuslain myötä vankiloiden ja vankeinhoidon pääasiallisena tehtävänä on vankien kuntouttaminen yhteiskuntaan sopeutuviksi kansalaisiksi. (Vankeinhoitolaki 2006; Taruvuori 2010, 59.) Ajattelen, että yksi tärkeä keino vankien kuntoutuksessa on tulevaisuusorientoitunut työskentely. Vankien odotukset ja toiveet omasta tulevaisuudestaan, sekä heidän kokemansa haasteet toiveiden saavuttamisessa, ovat oleellista tietoa vangin kuntoutumisen kannalta.

Mielestäni vangin kuntoutumisen kannalta on oleellista tietää, millaisia ajatuksia vangilla on itsestään ja tulevastaan. Vain niin voidaan tukea ja ohjata vankia oikeaan suuntaan ja ehkäistä huono-osaisuutta sekä yksilön että yhteisöjen tasolla. Kun vangin oma kuva itsestään ja toiveet tulevaisuudelta ovat selvillä, on helpompi lähteä työstämään realistisia tavoitteita toiveiden kuvan kaltaisen elämäntilanteen saavuttamiseksi.

Sosiaalialan näkökulmasta olisi ollut hyödyllistä keskittyä vielä enemmän työstämään ryhmän kanssa tavoitteita ratkaisukeskeisten työskentelymallien avulla. Näin työskentelystä olisi saanut vielä tavoitteellisempaa. Toisaalta ryhmän toiminta itsessään antoi vangeille menetelmiä tulevaisuuden suunnitteluun, jotka lisäsivät itsessään työskentelyn tavoitteellisuutta. Koen, että sosionomin (AMK) -tutkinto vastaa hyvin sekä tutkimuksen tuloksista ilmenneisiin, että vankien itse kertomiin tarpeisiin monipuolisemmista ryhmistä sekä tulevaisuussuuntautuneesta työskentelystä. Sosionomilla on esimerkiksi valmiudet luovien menetelmien käyttöön ryhmätoiminnan ohjaamisessa. Menneisyyden ja tulevaisuuden käsittelyn avulla sosionomi pystyy myös arvioimaan vankien palveluntarpeita tehokkaasti.

Sekä yksittäisten vankien että yhteiskunnan kannalta, vankien kuntouttaminen on merkittävä asia. Vankiloissa toteutettavan kuntoutuksen tulisi osallistaa mahdollisimman monia vankeja esimerkiksi työskentelymenetelmien monipuolisuudella. Uusintarikollisuus on yleisintä nuorena rikosuransa aloittaneiden keskuudessa. Nuorena aloitettu rikosura on myös todennäköisimmin vaikeampaa lopettaa, sillä nuorena opittua elämäntyyliä on haastavampaa muuttaa myöhemmin aikuisuudessa. Ryhmän menneisyyttä koskevan työskentelyn aikana selveni, että suurin osa vangeista oli viettänyt suuren osan lapsuudestaan eri laitoksissa. Monelta vangilta puuttui kokonaan tukiverkosto, kuten vanhemmat, lapsuudessa. Myös vankien kokemukset siitä, etteivät he ole tietoisesti valinneet rikollista uraa, kertoo siitä, että menneisyyden ikävät tapahtumat ja kokemus huono-osaisuudesta vaikuttavat vankien tulevaisuus-ajatteluun. Myös jo varhaisiin perheitä tukeviin palveluihin, ja esimerkiksi lastensuojeluun ja perhetyöhön, olisi tärkeää panostaa enemmän, sillä ne toimivat osaltaan rikollisuutta ennaltaehkäisevinä palveluina.

10.5 Jatkotutkimus- ja kehittämisideat

Merkittävänä näen ryhmästä saadun palautteen siitä, että Tulevaisuus-ryhmän kaltaiselle toiminnalle on vankien kesken kysyntää. Keskustelu ryhmässä oli vil-

kasta ja palautteesta käy myös ilmi, kuinka osalle vangeista kirjoittaminen oli heistä tehokas keino työstää asioita. Vankien kesken syntyi ajatus ryhmistä, joissa vangit voisivat vapaammin vaikuttaa käsiteltäviin aiheisiin. Mielestäni vangit tuottivat Tulevaisuus-ryhmän aikana tärkeää ja rikasta keskustelua aiheista, jotka olivat heidän kannaltaan tärkeitä. Mielestäni vankiloissa olisi tärkeää tarjota enemmän ryhmätoimintaa, jossa vangit saisivat ohjausta sekä työskentelymenetelmiä tulevaisuuden suunnittelua varten. Tulevaisuuden pohtiminen auttaa suunnittelemaan, strukturoimaan ja jäsentämään elämää, ja mahdollisesti myös vähentämään riskiä uusintarikollisuuden osalta.

Kirjoittaminen yhtenä työskentelymenetelmänä toiminnassa koettiin hyväksi. Jotkut vangeista kokivat kirjoittamisen jopa helpommaksi kuin keskustelemisen. Joidenkin vankien osalta keskustelu ryhmässä jäi vähäiseksi, mutta kirjoitustyö onnistui jopa odotettua helpommin. Näen, että vankiloissa on tarvetta toteuttaa enemmän vaihtoehtoisten menetelmien, kuten kirjoittamisen, piirtämisen tai valokuvaamisen avulla ryhmätoimintaa. Monipuolisemmilla menetelmillä mahdollistettaisiin useampien vankien osallistaminen esimerkiksi oman elämänsä suunnittelua koskevaan toimintaan. Koen tällaisten ryhmien ohjaamisen oivalliseksi juuri sosionomeille (AMK), sillä koulutuksen kautta heillä on käytössään juuri kaivattavia työvälineitä ja menetelmiä.

Toisena kiinnostavana jatkotutkimusideana olisi kiinnostavaa ja tärkeää tietää tarkemmin vankien kokemasta huono-osaisuudesta. Jotta vangit saisivat kaiken tarpeellisen tuen vankeusrangaistuksen aikana, olisi tärkeää tietää, kokevatko vangit itsensä huono-osaisiksi, ja mitkä asiat tällaisen kokemuksen synnyttävät.

Lähteet

- Aalberg, V. & Siimes, M. 1999. Lapsesta aikuiseksi. Gummerrus: Jyväskylä.
- Alasuutari, P. 2011. Laadullinen tutkimus 2.0. Tampere: Vastapaino.
- Elonheimo, H. 2010. Nuorisorikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. Turku: Turun yliopisto. Viitattu 20.5.2013. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/59505/AnnalesC299Elonheimo.pdf?sequence=1>.
- Eriksson, E. & Arnkil, T. E. & Rautava, M. 2006. Ennakointidialogeja huolten vyöhykkeellä. Verkstokonsultin käsikirja-ohjeita verkstomaiseen työskentelyyn. Helsinki: Stakesin monistamo. Stakes, työpapereita 29/2006. Elektroninen aineisto. Viitattu 20.3.2012. <http://www.stakes.fi/verkojulkaisut/tyopaperit/T29-2006-VERKKO.pdf>
- Haapasalo, J. 2006. Teoksessa Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Toim. Kivivuori, J. & Honkatukia, P. 2006. Helsinki.
- Heikkilä, T. 2001. Tilastollinen tutkimus. Helsinki: Oy Edita Ab.
- Heikkinen, H. 2010. Narratiivinen tutkimus. Todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola, J. 2010. (Toim. Valli, R.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Helsinki: PS-kustannus.
- Heikkinen, H. 2001. Narratiivinen tutkimus - todellisuus kertomuksena. Teoksessa Aaltola J. & Valli R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysime-netelmiin. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino.
- Heino, S. 2000. Valmentautumisen psykologia. ”Iloisemmin, rohkeammin, keshittyneemmin.” Lahti: VK-Kustannus Oy.
- Hirsjärvi, S. (toim.). 1983. Kasvatustieteen käsitteistö. Helsinki: Otava.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2000. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Jokela, M. 2006. Perimä ja ympäristö antisosiaalisuuden kehityksessä. Teoksessa Honkatukia, P. & Kivivuori, J. (toim.). Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Jyväskylän yliopisto. 2003. Mover – monikulttuurinen ohjausklinikka. Identiteetti. <http://www.jyu.fi/mclinic/mover/teoria/identiteetti.php>. 9.2.2014.
- Järvelä, S. 2002. Lainrikkajien kuntoutuksesta vapaudessa. Teoksessa: Salmi-nen, M. & Toivonen, K. Vankeinhoidon perusteet. Helsinki: Tietosana-ma, 267–274, 281–291.
- Kajanoja, J. 2001. Huono-osaisuuden hinta. Teoksessa Järventie, I & Sauli, H. (toim.). Eriarvoinen lapsuus. Porvoo.
- Karisto, A. 2005. Valintoja ja mahdollisuuksia – havaintoja ikääntyvien elämäntyyleistä. Seminaariesityksiä 13.-14.10.2005. <http://www.ikainstituutti.fi/binary/file/-/id/3/fid/49>. 20.1.2014.
- Kivivuori, J. 2006. Teoksessa Honkatukia, P. & Kivivuori, J. (toim.). Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Kivivuori, J. & Linderborg, H. 2009. Lyhytaikaisvanki. Tutkimus lyhytaikaisvankien elinoloista, elämäntilasta ja rikollisuudesta. Oikeuspoliittisen

- tutkimuslaitoksen tutkimuksia 248. Helsinki: Rikosseuraamusvirasto. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-risenjulkaisusarja/6AqMErWM2/2_2009_Lyhytaikaisvanki.pdf. 9.2.2014.
- Kopakkala, A. 2005. Porukka, jengi, tiimi. Ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. Helsinki: Edita.
- Kuusi, O. & Kamppinen, M. 2002. Tulevaisuuden tekeminen. Teoksessa Kamppinen, M. & Kuusi, O. & Söderlund, S. (toim.) 2002. Tulevaisuuden tutkimus, perusteet ja sovellukset. Suomalaisen kirjallisuuden seuran toimituksia 896. Kirjakas/Tallprint.
- Laine, K. 2005. Minä, me ja muut sosiaalisissa verkostoissa. Helsinki: Otava.
- Laitinen, A. & Nyholm, M. 1995. Luvaton nuoruus. Helsinki: Edita.
- Lehtinen, T. & Lehtinen, I. 2007. Mikä mättää? Murrosiän muutokset kotona ja koulussa. Helsinki: Edita.
- Lyytinen, P., Korkiakangas, M. & Lyytinen, H. (toim.). 2008. Näkökulmia kehityopsykologiaan – kehitys kontekstissaan. Porvoo: WSOY.
- MAST, Euroopan sosiaalirahasto 2013. Ryhmäyttämisosas MAST. Viitattu 6.5.2013. Euroopan sosiaalirahasto. <http://www.mastohjaus.fi/pdf/Ryhmayttamisopas.pdf>. 9.2.2014.
- Myllyniemi, S. 2006. Nuorisobarometri 2006. Teoksesta (toim) Wilska, T-A. Uskon asia, Nuorisobarometri 2006. opetusministeriö. Helsinki: Nykypaino.
- Niemelä, M. & Saari, J. 2013. Suomalaisen yhteiskunnan notkelmat. Teoksessa Niemelä, M. & Saari, J. (toim.). Huono-osaisten hyvinvointi Suomessa. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Nurmi, J-E. & Ahonen, T. & Lyytinen, H. & Lyytinen, P. & Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. 2006. Ihmisen psykologinen kehitys. Helsinki: WSOY.
- Nyyti ry 2013. Itsetunto – mitä se on ja kuinka sitä voi kehittää? <https://www.nyyti.fi/tietoa/itsetunto/>. 24.1.2014.
- Oikeuslaitos. 2013. Nuori rikoksentekijä. <http://www.oikeus.fi/5879.htm>. 11.11.2013.
- Ojanen, M. 1996. Mikä minä on? Minän rakenne, kehitys, häiriöt ja eheytyminen. 2. painos. Tampere: Kirjatoimi.
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2009. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Perttula, J. 2005. Kokemus ja kokemuksen tutkimus. Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Perttula, J. & Lomaa, T. (toim.) Kokemuksen tutkimus. Merkitys – tulkinta – ymmärtäminen. Dialogia Oy. Tartu: Guttenberg AS.
- Ranne, K. & Sankari, A. 2005. Sosiaalipedagoginen ammatillisuus – Madsenin kukasta toiminnan tulppaaksi. (Toim. Rouhiainen-Valo, T. & Ruusunen, T.) Pori: Satakunnan ammattikorkeakoulu.
- Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen: sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto.
- Rikosseuraamuslaitos. 2009. Tutkimus lyhytaikaisvangeista: Huono-osaisuus kasaantuu – nuoret vangit ongelmallisimpia. <http://www.rikosseuraamus.fi/48540.htm>

- Rikosseuraamuslaitos. 2009. Yhdistymisen aika. Rikosseuraamuslaitoksen vuosikertomus / 2009. Rikosseuraamuslaitos. http://www.rikosseuraamus.fi/material/attachments/rise/julkaisut-muut/6DprSgykx/Vuosikertomus_2009.pdf. 6.5.2013.
- Rikosseuraamuslaitos. 2013. Rikosseuraamuslaitos. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/rikosseuraamuslaitos.html>. 9.2.2014.
- Rikosseuraamuslaitos. 2013. Keravan vankila. <http://www.rikosseuraamus.fi/fi/index/toimipaikatjayeystiedot/vankilat/keravanvankila.html>. 9.2.2014.
- Roos, J.P. 1988. Elämäntavasta elämänkertaan – elämäntapaa etsimässä 2. Tutkijaliitto. Jyväskylä: Gummerrus Oy.
- Räikkönen, E. (2012) Is timing everything? A Longitudinal Perspective on Adult Transitions, Their Antecedents, and Psychological Implications.
- Salmi, Venla 2011. Portti vapauteen. Nuorisorikollisuus. <http://www.porttivapauteen.fi/tietoa/tietopankki/2457/nuorisorikollisuus>. 21.11.2013.
- Salo, Merja 2009. Teoksessa Halkola, Ulla & Mannermaa, Lauri & Koffert, Tarja & Kolu, Leena 2009. Valokuvan terapeuttilinen voima. Helsinki: Kustannus Oy Duodecim.
- Salovaara, R. (toim.) Tulevaisuuden muistelu. Lukuvuoden 2003-2004 koulurauha aineisto. MLL. Elektroninen aineisto. Viitattu 6.5.2013. <http://www.mll.fi/@Bin/22495/Tulevaisuuden%20muistelu.pdf>
- Savander, J. 1987. Esipuhe inhimillisen tulevaisuuden luomisesta. Teoksessa Jungk, R. & Müllert, N., 1-3.
- Savonniemi, M. 2012. Tulevaisuus Vanajan vankilan naisvankien kuvailemana. Hämeen ammattikorkeakoulu. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/53342/Savonniemi_Marinja.pdf?sequence=1. 8.2.2014.
- Sosiaaliportti 2014. Ratkaisukeskeinen työskentely. Viitattu 9.2.2014. <http://www.sosiaaliportti.fi/Page/9aa3998c-cdcb-4394-8ac7-7d5ebcaa1b8b.aspx>
- Sundman, P. 2004. Turvaa arkeen sähköinen käsikirja.
- Suomen Mielenterveysseura 2013. Vahvistamo. Itsetunto. http://www.vahvistamo.fi/etusivu/tunne_itsesi/itsetunto. 24.1.2014.
- Talib, M-T. 2002. Monikulttuurinen koulu. Haaste ja mahdollisuus. Helsinki: Kirjapaja.
- Taruvuori, K. 2010. Arvoja ja elämäntähtäintä vankilassa. Teoksessa Kurki, L., Kurki-Suutarinen, M. & Taruvuori, K. (toim.) Muurien sisällä. Sosio-kulttuurinen innostaminen vankilassa. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy.
- Timonen, H. 2009. Omin sanoin. Elämän ja muutoksen tarinat vankilasta vapauteen. Joensuun yliopiston kasvatustieteellisiä julkaisuja. N:o 133. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-219-221-9/urn_isbn_978-952-219-221-9.pdf. 1.2.2014. 9.2.2014.
- Toivonen, T. & Räsänen, P. 2004. Kulutus ja elämäntapa. Teoksessa Kantola, I., Koskinen, K. & Räsänen, P. (toim.). Sosiologiaa karttalehtiä. Jyväskylä: Gummerrus Oy.

- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2002. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.
- Vankeinhoitolaki 509/2006.
- Vernerinet. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. 2013. Identiteetti, minäkuva ja itsetunto. <http://verneri.net/yleis/kehitysvamma-alamattina/yksilokeskeinen-tyoote/emotionaalinen-tuki/identiteetti-minakuva-ja-itsetunto.html>. 9.2.2014.
- Vilkko-Riihelä, A. & Laine, V. 2012. Mielenmaailma 2. Kehityspsykologia. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Tulevaisuus -ryhmän infokirje**Hei ja Tervetuloa tulevaisuus-ryhmään!****30.5.2013**

Ryhmän teemana on tulevaisuus, mutta aloitamme ensimmäisellä tapaamisella työskentelemällä muistojen parissa. Toivoisinkin, että otat 6.6. torstain tapaamiselle mukaan jonkin esineen tai valokuvan, johon sinulla liittyy jokin **onnellinen muisto** tai joka muistuttaa sinua siitä. Onnellinen muisto voi olla jotain mitä on tapahtunut kauan sitten lapsuudessa tai jotain mitä tapahtui eilen. Muiston ajankohdalla ei ole siis väliä. Jos et keksi mitä tuoda tai sinulla ei ole mieleistäsi esinettä, voit tulla silti ensimmäiselle ryhmätapaamiselle sillä varaan mukaani jotain mikä voi toimia esineesi tai valokuvan korvikkeena.

Ryhmä kokoontuu kolme kertaa peräkkäisinä torstaipäivinä: 6.6., 13.6. sekä 20.6. ja alkaa klo. 13.00. Nähdään ensi torstaina!

Terveisin Raisa

Palautekysely Tulevaisuus-ryhmästä

1. Oliko ryhmä mielestäsi tarpeellinen? Miksi?
2. Olisitko toivonut jotain lisää tai jotain vähemmän? Mitä?
3. Mikä ryhmän toiminnassa oli haastavaa / vaikeaa? Mikä helppoa?
4. Mikä ryhmän toiminnassa oli hyvää ja mikä huonoa?
5. Muuta palautetta ryhmän ohjaajalle?

Todistus ryhmään osallistuneille

on osallistunut vapaaehtoisena 6. – 20.6.2013 Keravan vankilassa järjestettyyn Tulevaisuus-ryhmään. Tulevaisuus-ryhmä oli osa Raisa Juupaluoman sosiaalialan opinnäyte-työtä. Ryhmän kokoontumisia oli kolme, joiden teemoina olivat mennyt ja tulevaisuus. Jokainen ryhmään osallistuja pohti tulevaisuuttaan omakohtaisesti tulevaisuusmuistelua sekä ryhmäkeskusteluja hyödyntäen. Kirjasimme ylös ryhmäläisten toivomia muutoskohteita, joita he haluaisivat muuttaa tulevaisuudessa. Tapaamiset sisälsivät toiminnallisia menetelmiä ja kirjoitustehtäviä sekä ratkaisukeskeisiä työskentelymuotoja.

Keravalla 20.6.2013

Raisa Juupaluoma
Ryhmän ohjaaja

Suostumusasiakirja

Kirjallinen suostumus tutkimukseen

Suostumus

Suostun vapaaehtoisesti osallistumaan Raisa Juupaluoman ohjaamaan ryhmätoimintaan. Annan luvan käyttää ryhmätoiminnassa tuotettavaa materiaalia tutkimusaineistona. Minulle on selvitetty, että minusta kerättäviä tutkimustietoja käsitellään luottamuksellisesti ja siten, että niistä ei voi tunnistaa henkilöllisyyttäni.

Annan suostumukseni tutkimuksen tekemiseen ja ryhmän toiminnan nauhoittamiseen sekä tuotosten valokuvaamiseen.

Aika ja paikka

allekirjoitus

nimenselvennys